બુદ્ધિધનનો કારભાર

હસ્તપ્રત

ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી

સરસ્વતીચંદ્ર

ભાગ : ૧

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૧ થી ૯૯

ગોવર્ધન સ્મૃતિ મંદિર : નડીયાદ

સૌજન્ય : ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી ફાઉન્ડેશન : મુંબઈ

ભાગ ૧.

~~સરસ્વતીચંદ્ર~~ — ૬ ૨.

ભાગ ૧.

રચ્યા

પ્રકરણ ૧.

સુવર્ણપુરનો અતિથિ.

"ઘર તજી ભમું છું દૂર, ભમતો રંક, હૈયે ભારે આવે,

"નહીં સ્વપ્ન ઉપજે બુદ્ધિ ફરી ફરીને ઘર આવે." ~~[illegible]~~

"સૂનવનમાં ભમતાં ભમતાં [illegible] દૂર ચાલ્યો હું આજ,

* ભમું છું આશરા વિના ફરું [illegible] " — ([illegible])

સુવર્ણપુર પશ્ચિમસાગરની પાસે સમુદ્રની [illegible] ભાગે આવેલું છે. ~~[illegible]~~ આગળ [illegible]

[illegible] એક દેશી રાજ્યનું રાજધાનીનું નગર છે [illegible] વિસ્તાર ઘણો છે.

એનું દેશી રાજ્ય [illegible] રાજધાની એનો વિસ્તાર ઘણો છે.

એ નગરના બંદરમાં ~~[illegible]~~ નાના મછવા [illegible] આવ

જા કરે [illegible] ઘણા ઘણા [illegible] મછવાઓ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] તેમાં આગળ

[illegible] ઊતરવા [illegible] ઊતરવાનો [illegible]

[illegible] તેમ કોઈ કોઈ ઊતરનારા [illegible] ઊતરનારાઓ

[illegible] મછવામાં [illegible] ઊતરી તેમાંથી એક [illegible]

[illegible] આવી ઊતર્યો [illegible] મછવાનો [illegible] [illegible]

[illegible] તેનો [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] સુવર્ણપુર [illegible]

૨. [illegible]

તેનો પ્રત્યાઘાત થતો હોય [illegible] ઘણું [illegible] તેના [illegible]
[illegible] ઉપર કહેવું [illegible]. તે [illegible]
વર્ણન કરવું રહ્યું. તેનો [illegible] ઉપર [illegible] [illegible] અને [illegible]
ફરમાવવું રહ્યું. તે ક્રિશ્ચિયન [illegible] [illegible] પણ તેના [illegible]
ઘણુંખરું ક્રિશ્ચિયન ધર્મ [illegible] હોય એવું [illegible] [illegible]
હતા. પણ તેના કોટિમાં [illegible] [illegible] છતું અને તેના [illegible]
[illegible] હતા. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પણ [illegible] અને [illegible] [illegible]
એક રીતે લાભ પહોંચ્યો હતો.

હવે ફાર્મ ઉપર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય તેમ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા. [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
હતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧. [illegible]

તેના જ વિશાળ ફલક ઉપર ~~[illegible]~~ ધરતીના [illegible] ગામ આવ્યું
હતું. ને આખરે તેની ઉપાસનાનું સુખ લઈ ગામ
સાતસો વર્ષ પહેલાં હતાં. આજે એક મહાદેવનું દેવાલય આવ્યું
તેનાં દ્વારમાં આજે પણ ભીતો ભીતે તે ઊભી. ~~[illegible]~~

આ દેવાલય રતનેશ્વર મહાદેવનું હતું. તે ગુર્જરેશ્વરના
સમ્રાટ (કું ~~[illegible]~~ સિં[illegible]) [illegible] બંધાવેલું હતું.
દેવાલયની આસપાસ દૂરનાં દૂરસુધી એક હતી અને તેની
આસપાસ ~~[illegible]~~ પથરાયેલાં ખેતરો હતાં. ખેતરોની
આસપાસ [illegible] પણ [illegible] જૂની ભીંત હતી. આ
ખેતરોમાંથી ~~[illegible]~~ પાણીનાં એક નાની પડતી હતી અને તે
નાની પાણી એક વાડી હતી જેમાં મહાદેવને ~~[illegible]~~ [illegible]
ફૂલફળનાં ઝાડ તેમ એક બીલીનું ઝાડ હતું. વાડની આસપાસ
કાંટા [illegible]ની વાડ કરી બાંધેલી હતી અને તેમાં [illegible]
ખોડાં રાખેલાં હતાં. ~~[illegible]~~ ખેતરની ~~[illegible]~~ બાજુએ મોટી [illegible]
બાંધેલા હતા અને બીજી બાજુએ એક નાનું સરોવર [illegible] હતું
જેનું નામ રત્ન સરોવર રાખેલું હતું. દેવાલયની આગળ બાજુએ
એક કૂવો [illegible] પણ હતો. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ઊભા રહી મહાદેવનું દર્શન [illegible] [illegible] તેનું [illegible] હતું.
[illegible] દ્વાર પણ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હતું. પણ
[illegible] તેનું [illegible] [illegible] આવ્યું [illegible] હતું
[illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ કરવા પડેલા. ગાંધીજી [illegible] [illegible]
હતી પણ ~~[illegible]~~ વંદેમાતરમ્‌ [illegible] [illegible] ઉપયોગમાં આવતા
તેથી પણ ડંકાનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
રંગી હતી. ગાંધીજીના [illegible] [illegible] વંદેમાતરમ્‌ [illegible] પોતાનાં
[illegible]
નામ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવા, ~~[illegible]~~ [illegible], ઈશારા,
ફોટા વિગેરેથી ભરેલાં હતાં અને [illegible] [illegible] ડંકાનો ની ~~[illegible]~~
[illegible] વિગેરેથી [illegible] હતાં. આ [illegible] [illegible]
[illegible]
કવિતા, [illegible] [illegible], [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible],
[illegible]
[illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
આવતાં. [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible], [illegible], [illegible] વિગેરે [illegible] [illegible] હતું.

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

એવો રિવાજ હતો પણ આશ્રમના ઘરનો સ્વભાવ રિવાજથી જુદો
~~[illegible]~~ તેના સ્વરૂપે [illegible] અસ્પૃશ્યતાનો [illegible] પહેલેથી તે [illegible] [illegible]
[illegible] હતો; ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] તે તે [illegible] હતા [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
કરવા લાગી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કપડ
કરી કરવા લાગી, સ્ત્રીઓ [illegible] કપડ કરવા લાગી [illegible]
લાગી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કરી [illegible] પામતી, ~~[illegible]~~ આશ્રમનાં [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
~~[illegible]~~ આશ્રમની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ કરવા પામતી હતી. [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આશ્રમ તેનો [illegible] કરે. ~~[illegible]~~

તથા રસોડાને લઈ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ કરવા લાગી. ~~[illegible]~~ આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ આશ્રમ કુટુંબ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હતી તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ધીરા ચાલતો રહેલો [illegible] તે ઘર [illegible] [illegible] રહેઠાણ પણ
પૂજારીનો પુત્ર મહાદેવજીના [illegible] [illegible] તેને [illegible]
ઠેકાણું આવ્યું અને [illegible] [illegible] તેમ [illegible] કે પહેલી મહાપુરુષોના
આશીર્વાદનો એક અવસર હતો. આમ ધારી તે ~~[illegible]~~ નમ્રતાથી [illegible]
~~[illegible]~~ પુત્ર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહીં [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]:

~~[illegible]~~ "તમે આવું [illegible] [illegible] છો!" "તમારું નામ
શું?" "તમે કેટલી વારથી આવ્યા!" "[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
વિચાર છો?" "આવ્યો ક્યાંથી?" "તમે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
"હું આ મહાદેવનો [illegible] [illegible] પૂજારી છું." "મારું નામ [illegible]."
~~[illegible]~~ ઊઠી મહાદેવનું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible].

મહાદેવનો [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] રહેલ
બોલ્યો: "મારું નામ [illegible] છે. હું [illegible] છું. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] આવ્યો છું. આ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહીં". "[illegible] નહીં" [illegible]
~~[illegible] હું [illegible] [illegible] [illegible]."~~
[illegible] [illegible] [illegible]; [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પુત્રની ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"ભાઈ [illegible], તમારું નામ સાંભળ્યું છે તેથી હું તમને [illegible] અને [illegible] ... [illegible]. [illegible] મારી [illegible] છે [illegible] ~~[illegible]~~. [illegible] ... [illegible]. વાડીએ છે અને [illegible]. [illegible] વાડામાં [illegible] ... [illegible]. [illegible] વાડામાં [illegible] ... [illegible] વાડામાં [illegible] ... [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ... કરવાં [illegible] ... [illegible] વાડામાં [illegible] ... [illegible]. આ મારી [illegible]."

-

પ્રકરણ ૨.*

[illegible]

~~[illegible]~~

[illegible] વાડામાં ગયો અને [illegible] ... [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] ... [illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~

*[illegible]

હવે આપણે ફરી [illegible] મુખ્ય પાદરીના
[illegible] અને [illegible] કરી
[illegible]
[illegible]
[illegible]
અને [illegible]
[illegible]

આ દેશમાં જે [illegible] હતા
હતા. [illegible]
[illegible] હતો.
તેની [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] હતી. [illegible]
અને [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] હતું.

[illegible], અને

[illegible] પુસ્તકો [illegible] અને

તેનું કારણ ઘણે ભાગે તેમનાં કુટુંબ, ઈતિહાસ, અને

[illegible] હતું. [illegible]

[illegible]

[illegible] હતો.

[illegible] '[illegible]'

કહે છે તે પ્રકારનો હતો. [illegible]

[illegible] તેનો રંગ [illegible]

[illegible] હોય તેવો

હતો એટલે [illegible]

[illegible]. તેના સર્વ [illegible]

[illegible] હતો એટલે [illegible]

[illegible]. તેના [illegible],

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

માનતું હતું કે આ સર્વનું કારણ તેના શરીરની સુંદરતા હતી. ૧૦
આમ માનવાનો તેઓનો હેતુ તેમને કારણ [illegible]
સાંભળેલી તેમની દૃષ્ટિની વિકૃત-શક્તિને પ્રતિપાદન કરવો.
[illegible] ગીતાજીથી [illegible] [illegible] આવવા તેની
ગોરાંગનાઓમાં સ્વરૂપ આવી વિચારણાને [illegible]
માં વધારે વધારે ભાગે માલમ પડશે. [illegible] તેવાઓનું
પણ [illegible] તેના સ્વભાવ
આગળ [illegible] પડશે. આવું જ્યાં કોઈ પણ
મનુષ્યનું [illegible] [illegible] કરવા [illegible] તો આ [illegible]
[illegible] [illegible] ઉપકાર તેનું જીવન ઉભરી રહેતો
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેને [illegible]-
[illegible] [illegible] હતો. આ [illegible] [illegible] આ ઉ-
[illegible] [illegible] હતો. [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં તે
[illegible] [illegible] [illegible] હતી.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] હતી
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને ઉપરાંત
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શક્તિ
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કોઈ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

નહતું તોપણ ભાર માણસોના બુદ્ધિ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] હતી અને તેમાં વળી આવી [illegible] માણસો

[illegible] ઉપર સત્તા [illegible], અને ઉપર [illegible]

પોતાના [illegible] લાવે [illegible] ઉપર [illegible] દેવાના પોતાની

[illegible] ઠેકાણે [illegible] [illegible] ઘરનાં, કુટુંબનાં,

પરિવારનાં, બહારના માણસો અને [illegible] [illegible],

[illegible] માટે [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible]

હતી. [illegible] પુરાવા વિના કોઈ કામ થતું નહીં [illegible]

કોઈ [illegible] થતું નથી. તેની ગતિ કોઈ રોકી શકતું

નથી. બહારનાં માણસો [illegible] સ્વાર્થ-

કુટુંબનો ભાગ તેમાં દેવાં, સ્વાર્થ [illegible] તેની

માણસોના [illegible] ઘણાં, માન અને [illegible] તેના

ઉપર ટોકા દેવાં, અને કુદરતનું [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] સ્વાર્થના [illegible] [illegible] [illegible].

સ્વાર્થ આ સર્વ બાબતો, [illegible]

[illegible] કોઈ [illegible] નથી [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible] પોતાનું [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

તેની [illegible] હતી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહતી, [illegible] [illegible] [illegible]

ઈશ્વર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] આવા રીતે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] હતી

અણુરૂ ફ્રિકલિયો ~~[illegible]~~ ગાયનોરનું પણ ખાસ હતી,
રંજ અવગણ તેણે કદી નહતી; પોતાનું ફરિયાદ ફરજ ન સમજતી,
પોતાને લખેલ ફાવિલ ન ગણતી, ભુજન ફરીને સમજતી;
મમતાનું સમજવાનું આવડ્યું ન ગણતી; ~~[illegible]~~
આદે પાસેથી વખાણુંન ના ગણતી, અમારા ઉપર
ફરતાં તેનું વર ~~[illegible]~~ મોટું હતું, ~~[illegible]~~
વરનાં, છાનાં, સગુણનાં, ભલાનાં, ફેરફારનાં, પોતાની
ફરીયાદનાં [illegible] તે પોતાને [illegible] કાયદાનાં રહેતાં સગુ-
ણતી; [illegible] ફે છે તે તેને કોઈ સંભળાવતું હતું; [illegible]
ફુંએ તે તેના આચાર કરવા કોઈના હોય [illegible]
સુણતી; દિન રાતિ દેખાં એ તે ફરવાની કોઈને ગરમ
[illegible]; જ્ઞાનફાળની વાત [illegible] સંભળાવી તેને ફરવાનો આપવો
[illegible] [illegible] આપવિનાનું હતું; ભવિષ્ય ફાળની સાસ વાતો
[illegible] [illegible] આ [illegible] તે [illegible] ફરવાનો
પ્રમાણ [illegible] નહીં અને તેના મનને સંતુ આપવાનું
[illegible] [illegible] ઉપરનો ભારફો ઉપર તેનું
વિવાદ પ્રમાણે [illegible] અને પ્રતાપ [illegible] તેના રહેવાના
આચાર [illegible] [illegible] આ [illegible] ગુમાવે તેના ફુમાવ
આવે દેવો [illegible] [illegible] રહી, દુઃખાઈ રહી, તેની માતૃ ઉપર
ઈશ્વર ભાવ [illegible] [illegible] ધ્યાનસ્થાન રહે, [illegible] [illegible]
તેની માતા [illegible] [illegible] વિચાર [illegible] પ્રેરતી
બધો તેના [illegible] ફાળ ફરવા તેનામાં વિચાર ન હતું નહીં, [illegible]
[illegible] [illegible] કોઈ [illegible] તેણે [illegible] પણ ન હતો. માત્ર
તે માટે [illegible] [illegible] વિચાર [illegible] [illegible]

. આ વખત ઉમેદવારીનો ઉદ્દેશમાત્ર હાલ મહાસુદી-
માં હતો. તેનાં આગ~~[illegible]~~વિશે તેના મરણ સમાચાર
આવ્યા. તેની પત્નિ: લક્ષ્મી ગુમાન જેવું નામ તેવું
ઢોલ કુટાવવું એ કુટુમ્બવાળાઓનું માનવું. એ ઉપરાંત મનમાં
એમ હતું કે પ્રમાદધનભાઈ ઉંમરમાં આવ્યે અને રત્નનગરી-
ના મંત્રી એટલે બુદ્ધિધનની ગાદી ઉપર બેસે
અને સામળદાસના ઘરમાં જનારો કારભાર ચાલશે. પણ આવું
ધારનારાઓને નરનો વિચાર કરવાનો અવસર આવ્યો.

પ્રમાદધનને ~~[illegible]~~ પણ કન્યાઓ વાટે
કહેલાં આવ્યાં હતાં. પણ તેના કુટુંબભાગની કુમળી વા-
તમાં આ બધું કહી દીકરીનાં માતા કરી પડતો એટલે
~~[illegible]~~ ગોઠવાઈ ગયું નહી. આખરે કુમુદસુંદરી જેવી
પ્રધાન વિદ્યાચતુરની દીકરી કુમુદસુંદરી આવી ચડી. તેને
વિવાહ કરવાનો મુંબાઈવાળીના એક ધનાઢ્ય અને પ્રખ્યાત
વ્યાપારી ~~[illegible]~~ લક્ષ્મીનંદનના વિદ્વાન પુત્ર સરસ્વતીચંદ્રની
સાથે કર્યો હતો. પણ લગ્નનું મુહૂર્ત પાસે આવ્યું તેવામાં
ઈશ્વર જાણે શાથી સરસ્વતીચંદ્ર ઓચિંતો અલોપ થયો,
તેની ખબર ક્યાંયથી પણ લાગતી નહી, અને આખરે મુંબાઈથી
લખેલો તેનો એક કાગળ વિદ્યાચતુર ઉપર આવ્યો તેમાં તેણે
લખ્યું કે "કોઈ કારણથી મેં મારું ઘરબાર છોડ્યું છે,
તે માટે

મારે પરણવાની ઇચ્છા નથી, હું ~~[illegible]~~ લખવાઆગળનું
એક અગત્યનું ~~[illegible]~~ મોટું કંઈ કામ કરવા પછી સંસારમાં પડેલો
અને અભ્યાસને અટકાવીશ, મારે કોઈની ચિંતા કરવાની
મારી માગ હવે ભાગવાની નથી, હું તો પુરાણની કુદરતું-
દરતને પરણ્યો હું માગશરનો ~~[illegible]~~ છઉં, પરંતુ મારાથી તે કુદરતી
રીઝવા એવું એકદમ મારાથી બનાતું નથી, તેજ સૌ મારૂ
આખરૂ રહીં, તેને હવે બરાબર પડે ત્યાં પરણાવજો". આ
પ્રમાણ વાંચી, તેની ખાતરી કરી, ~~[illegible]~~ નિરાંતે ~~[illegible]~~ રહી, ચિંતા-
એટલે કુદરતીનું શું કરવું તે વિશે ગામરાગમાં પડ્યો.
~~[illegible]~~ કારણ કુદરતીનો કલાકાર વાત બધા
આપ્યો હતો અને સરસ્વતીની ~~[illegible]~~ સાથે
એક પણ વર તેની નજરે આવતો નહતો. તેને કુદરતની
સિવાય બીજા પણ એક બીજી રહે તેવી નાના હકીકત. ~~[illegible]~~
હતી, અને પોતાને ગુજરાતી તેમણે તો કલ્પના તેમ નથી
એને જોતાં હતો અને સરસ્વતી એક નવી કુદરતની
જોડ લઈ એને પરમાનંદ લાગતો તેમાં આ આપણી આવા
તેને ગુજરાતીમાંથી કાઢીને દેવી. આ બેઉ અને
આમજ ~~[illegible]~~ નામાંકિત એકદમ આ દે શું કરવું તે ~~[illegible]~~ વિચારી
શક્યો. માત્ર 'ઇશ્વરની ઇચ્છા' કરી ~~[illegible]~~ નિશ્ચય આવે ~~[illegible]~~
સતં ન શોચામિ કરી કવિતાના વિચારમાં પડ્યો.

~~[illegible]~~ વાત દેશવિદેશ ~~[illegible]~~ થઈ. વર્તમાનપત્રોમાં છપાઈ.
નાતજાતમાં વાત થઈ. લોકો અમારામાં ચર્ચાઈ રહી. ચિંતા-
ને માટે ~~[illegible]~~ કહેવાયું. છોકરાંઓ ભણતરમાં રહી].

૫ અમારદિને એ વાત વાંચી, સાંભળી, અને ભગત વગર
~~[illegible]~~ ગયો
કરી ભાગ્યા. કુમારી સ્લેશીનાં કુમારિકાના વાત પણ આવી
લિખ્યા, અઠવે વિદ્યાર્થીના દયા આવી, એમાંથી એના
~~અ~~ ફેરફારના વાત આવી, અને આખરે ગાયકવાડ બોલ
ઉઠ્યા "આવું મારા બાપને એ કરવા નથી?". સૌભાગ્ય
ફેરી ~~[illegible]~~ એ કહ્યું કે આવે. બુદ્ધિને કહ્યું કે વિદ્યાર્થીઓને મને
ભૂલ મિટાવી, ~~[illegible]~~ તે ઉંચાકુળનાં જાણીતો છે, અને તેની
એની વાત, ભૂલકણ અને મહેરબાન છે. સૌભાગ્ય ~~[illegible]~~ ફેરી ટટે
'કરવા મેં હતી છે. ગામડામાં જાન ~~[illegible]~~ ભાડકરી વગર
એકઠી ફેરીતા. એ ફેરા ~~[illegible]~~ ને મુકર છે! ગાયકવાડને
દરખાસ્ત કરી કે પ્રાતઃકાળમાં ફરવું મારું કરવા મળ્યા
મોકલું. એ દરખાસ્ત પસાર થઈ. કુમારીની આદ્રષ્ટાએ ભાગમાં
આવે હતો તેનો કહ્યું પ્રાતઃકાળમાં ઉઠાય મૂકવો છે અને કામ
લિખ્યું હશે. અમારદિને ફરીથી ~~[illegible]~~ અઠવાર સાંભળ,
ફિકરશીલ ~~[illegible]~~ ઉચ્ચાવાં આવશે, અને રાત્રિ આનંદસ્વરૂપમાં
એકઠું કરવી. મારે મારુ સંદેશાઓ ફરાવતી મળી
હતું. વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થન હતી તેથી ~~[illegible]~~ અઠકાણ તેની
આવશ્યકતા. તેને વરસાદ પર જાને મારા લાગ્યા. વરની
બહુ ખાર નહીં પણ વરસાદું એટલે વરસાદ મારી ઘીરજ એ
ફરવા કરી. સ્વાભાવિક વાત કરી. ફરીને પાછા ભાગીદારીનું
નાગુકામાં ફી ન લિખ્યા અઈ ~~[illegible]~~ વિદ્યાર્થીઓ
~~[illegible]~~ આવી કપડાંઉંઝ રાખવાને અધ્યાપને મારા આવ્યો વિચાર રહ્યો પણ
હાકેમની તેના નાકરવાઈ નહીં. ઈશ્વરે મારા મારૂન કર્યું હશે

પાછી મિત્રતાથી કર્યા. લગ્ન કર્યાં. હવે કુમુદ-
સુંદરી પિયર છોડી સાસરે આવી. કુમુદની રંગભૂમિ
તે સમયે તેને સાસરે આવી માત્ર દીવાદાંડી જેવી દેખાતી.
ભાભીને આવી આવી ફરજો પરણાવવાનું માન
... આપવાનાં છે. મારી ભાભીને બન્ને આવીને
ફરજો આવી. પોતાનું ઘરનાં માન વધ્યું અને ભાભીની
નણંદના પ્રીતિ ... હૈ કરવા લાગી.

કુમુદસુંદરીનો સ્વભાવ પણ આ સ્થિતિને અનુકૂળ થઈ
તેની મા ગુણસુંદરીના સહવાસથી ... હતી અને વિદ્યાએ તેને
તો ... પતિને ..., ..., ...
પોતાના સ્વાર્થ પહેલાં તેના ... શીખવ્યું હતું. તેના
... ન ... હતી. પતિ
... અને પોતે ..., તો ... પતિ ...
દુઃખમાં ગરકાવ હોય તો પણ તેનું દુઃખ ... ન ... હતી.
... કે પૂછે "બહેન, તને શું દુઃખ છે?", ત્યારે તેના
... ગુણસુંદર ... તેને
... ... માત્ર ... ... "...
"પ્રિય પિતા! હું ... ... પણ ... પિતા ...
"મનુષ્યનાં દુઃખ ... ... હું ... દુઃખ ...
"... ... ...? ... પિતા, ...
"... ... ...
"..." ... ...

19

જાય પરોવાતો. મારાં કપડાં ધોવાં, ~~[illegible]~~ નવાં

સિવડાવી મૂકી રાખવાં, ઈટોઓતિના ગ્રામોફોન સાંભળવાં,

અને ઈશ્વરભાઈના નવાં રમકડાંને તેલ ઝુમખાંવિંદ

આનંદથી ઉજવાય નહીં. આ બધાં તેના મન પરિ

ઝુમખાં જોઈ રહેતી અને તેને આનંદમાં જોઈ વિવિધ પણ

આનમનો ~~[illegible]~~ આનંદમાં મગ્ન હતી. પરંતુ કેટલાક

વખત તેના મનમાં ~~[illegible]~~ ઉચાટ હતો. પતિના સુખદુઃખમાં

ભાગ લેવાય નહીં, ~~[illegible]~~ વાતોમાં વ્યાકુળ સમજી શકાય

નહીં હોય અને પતિ બહાર જઈ જોઈને કે ઝુલાવતી

મારું ભાવતું. કેટલાક વખત તે તેમને (નમાં ઉદય થયા) ... જોવામાં જ

— ~~[illegible]~~ (વિચારમાં ઉદય થયા) કાઢમાંથી પતિને અવગણનાં વાળા ... જોઈને

હાજરી હતી. કેટલાક વખત તે મહામારીના ... પ્રયાસ કરી

અને પતિને મન આવ્યું. તેના મહેનત ઉત્સાહમાં

~~[illegible]~~ જાણે મન આવેલ હોય તેમ પતિના જોવામાં

ન આવે. આ સઘળાં વિચારથી તેણીના મનમાં મૂંઝવણ

હતી અને અનુભવમાં શું કરવું — શું ઉપાય લેવો તે

ન સૂઝતાં કેટલાક વાર ~~[illegible]~~ પથારીમાં સૂતી

સૂતી, કેટલાક વાર પોતાના ~~[illegible]~~ દીવાનખાનાના ટેબલ ઉપર

ઉંઘ માટે ~~[illegible]~~ ..., કેટલાક વાર બારીમાંથી નહી, જોતી,

અને આકાશ તરફ જોતી જોતી, અને કેટલાક વાર પતિને જોવા

માટે રોઈ રહેતી, ... અને ...

— ખાલી ખાલી રહેતી.

p.19 પા-૧૯

"અણીઆર કમાન ભ્રમરે રહેલ,
"મદ અતિમદ ઝરે ગોળ્યે નયેન,
"નહીં પૂર્ણિમા ઝાંપ ગાજેલ,
"પુષ્ટિ કાંઈ એમ લયમાં ગયેલ,
"આલિંગન અભિલિખશે રહીને વાગ કર અરૂઢ,
"ગગન-સમુદ્રમાં એમ ઊડતા મરાલ નભોલેખ ઊડ! ૧૪

"હસું ત્યાં ફિરિકાનું ગુચ્છ મધ્ય
"ત્યાંય ઊંચું ઢીંચું નયનનો પાશ
"અહિલ્યે! નયનનો શિંગાર
"સ્તુપનો અપ્યાઈ ગુલ ગાલ!
"ગોછ્યુંકુળ રૂપું નયનનો મધુર! — પ્રિય તે!" ૬

આવા પ્રસિદ્ધ પદના ઊંચા આશીના મધુર ઉચ્ચાર ભાગ્યોમાં, અને મુગ્ધતાના ક્ષણમાં અને હૃદયમાં ઉંચા પદો, મોહનમાં ... મહે અલમસ્ત કરી ફરી ફરી ફૂલફૂલ ભરતા ઉર તેમ આનંદ- મદ મદ પડતા પડતા, ભોરા ભીના ભીના, ઊંઘમાં ઊંચા પદના આંસુઓમાં ભાવ ધરા ધરા, વિરામ પામ્યા.

અમદાવાદ. ...

એક દિવસ રજની [illegible] ઘરના અગાસામાં બેઠે-
લી હતી. મધ્યરાત્રિ વીતી હતી અને ચંદ્રનો પ્રકાશ મધુર આકાશમાં
હતો. [illegible] એ [illegible] અને [illegible]
આકાશમાં [illegible] હતી અને ચંદ્રના આ સાત્વિક [illegible]
સાથે [illegible] વિચાર કરતી હતી. તે સમયે અગાસામાં એક
[illegible] ઉપર [illegible] વિચારવશ [illegible] ઘણો ઘણો [illegible]
[illegible] કરતો હતો અને કોઈ ઉંડા વિચારમાં [illegible]
હતો. મુખચંદ્ર તેના ખોળામાં માથું મૂકી, તેનો હાથ પોતાના
હાથમાં રાખી, [illegible] આકાશનાં ચંદ્ર જેવા પતિમુખચંદ્ર [illegible] ઉપર [illegible]
[illegible] આ ગંભીર વિચાર કરવાનું [illegible]
[illegible] કરતી હતી.
[illegible] રજના પતિના [illegible]
[illegible]

[illegible]

"બોલો! મને એ સમજાવો! એ શું આવું?"
"[illegible] બોલ્યો, "પ્યારી! સમજાશે! સમજાશે!
[illegible] સમજાવીશ.
સમજાશે. [illegible]

* [illegible]

"આ સાંભળતાં મારાં રૂવાં ઊભાં થાય છે. મને ઉપાડી જાય છે. હું શું કરું કે એવું એવું મારાથી ન સમજાય? તમે મારા સમોવડિયા બનાવીને ફરી ફરી હવે પણ એવું વાતમાં હું મારા [illegible] તમારી ભિખારણ રહીશ. મારાથી તો એ ન થાય? તમારા મનની વાતો સમજાય, તમારું મન સમજાય, એવી આમ તમારા હૃદયમાં અને તમારા આવા ઊંચા પ્રેમમાં તમારા સાથી બનીરહેવું જોઈએ, એવું શું કરું તો થાય?"

[illegible] ઉચર્યો. "ચાલ, ચાલ, એ બધું તું કરીશ. હું ભણાવું તે ભણ. શું સમજી?"

આને બીજે દિવસથી ગુજરાતીનો અભ્યાસ [illegible] મંડાયો અને આગળ ચાલતા મહિનામાં ભણી તે ભણી. પછી માંડી અને [illegible] પણ તેને [illegible] [illegible] પડી. પછી તે ભણાવું તેની, પણ તેનો [illegible] [illegible] તેના [illegible] [illegible] તેની [illegible] ભણી ગઈ. પતિને ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ પણ ~~[illegible]~~ તેના [illegible] અને તે [illegible] માં [illegible], તેની [illegible] પર [illegible] અને તે ભણાવવા લાગી, અને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

હતાં [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] સમયે તેના [illegible] [illegible] [illegible] દિવસે દિવસે [illegible] હતી. છેક પહોંચ્યું અને તે [illegible]

આનો લાભ [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવે છે. [illegible] પોતાનાં [illegible] અને [illegible] પાસે [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible] [illegible]

દીકરી ભાગી હતી અને તેના 'બેવરાં' [ઢોલ] ગાળો હતો તેમાંથી
ગુલાબસુંદરીએ ઠરાવ કર્યો કે ~~[illegible]~~ આને બચાવવી. આપણા લોકોમાં
સ્ત્રીઓની વિધવાવૃત્તિમાં ઘણી અડચણો પડે છે. બાળપણમાં
છોકરી વિધવાઓ થાય ત્યાં કુળાચાર નડે. પરણ્યા પછી
~~આ~~ સંસાર અજ્ઞાનથી પ્રતિકૂળ થાય છે. ઘરના વ્યવહારમાં,
આખા ~~[illegible]~~ સ્ત્રીવર્ગમાં – ભાભીઓમાં અને સાહેલીઓમાં –
હજી ~~[illegible]~~ વિધવાનાં દીન [illegible],
~~[illegible]~~ પતિના નહિ પોતાના [illegible]
આવકારાં, ~~[illegible]~~ છોકરીઓની જુવાની ભણી,
સ્ત્રીવર્ગના ઘણા ઘણાના ~~[illegible]~~ 'બાળાબાળાએ' રોગના
પગલે પગલે અડચણો નાખવાનો ભય, ઘણી આકુળતાઓ
પણ ~~[illegible]~~ સ્ત્રીશિક્ષણમાં તેની શક્તિ ખરચવા વૃત્તિ રહેવા
અડચણોના ભારને ગણે કિંતુ સ્ત્રીઓ મળી શકતી નથી.
પોતાના ચકોરપણાને લીધે નહિ અભ્યાસથી ગુલાબસુંદરી
આ દરજ્જે ફરજો કંઈ ઘણી શીખી તો તેના મનમાં
એમ જ રહ્યું કે આ અડચણો એ આગ પેટમાંથી લાગી
કોઈ ને વિધવા મળી કે તેને પછી ભણાવવામાં માંડ્યું.
વિધવાશ્રમ પોતે લગ્નસંબંધમાં વિચાર વિચારી નાખે
આચારનો હતો અને તેનો અનુભવ ~~[illegible]~~ સંસારનો ચાલ્યો
ઘણું બધું ઇતિહાસનો [illegible]. તેમણે પ્રથમ પ્રથમ [illegible]
ગુજરાતના [illegible] ~~[illegible]~~ ઉદ્યોગ, આચાર અને પ્રથમતો

મદદ કરવામાં, ભૂખ્યાને ખવડાવવામાં, સુધારવામાં, માંદાં
ચાકરીવામાં, અને વધારવામાં તે બધે ઉત્સાહપૂર્વક અને
તેમાં ઘણી આત્મશ્રદ્ધા વાતચીતમાં, વિવેકમાં, અને
વર્તનમાં ઘણા અંશે મળી રહેતી. પોતાના જીવનનું ઘડ-
તરનો [illegible] ~~[illegible]~~ ઘણું વધારતા ગયા અને આખરે
તેની પોતાની બુદ્ધિ બધે ચલાવવા માંડી અને [illegible]
[illegible] [illegible] ઉપયોગ કરવાની અને [illegible]
અનુકૂળ થયા છે બધી આનંદ બોલવાની ટેવ પડી. પર-
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] અને સંસ્કૃતમાં [illegible]
ટેવાયેલ ~~[illegible]~~
સંસ્કારિતા, ~~[illegible]~~ અને રસિકતા, [illegible],
નીતિમત્તા ~~[illegible]~~ આદિ [illegible] પોતાની
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] થઈ રહ્યા [illegible] અને ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] રીતે [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] થઈ ચાલ્યું હતું એ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

આમ સંસ્કારવાળા કુટુંબ સુંદર બુદ્ધિવાળાં ના
ઘરમાં આવી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] હતા. તેની [illegible]
[illegible] [illegible] હતા. તેનું [illegible] [illegible] હતું. '[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં
[illegible] [illegible] હતા. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] તેમાં

રસ્તા પણ નહોતા. દુકાનોની ઉપર તેમના લોકો જુદા પડતા
હતા. ફેરવાળાઓ ને ગરીબ ગાડાવાળા દેખાતા. ફેર-
વાળાઓ ને સ્લિપર્સ — પાવડાઓ — વાસણ.
તેના પછી આખું શહેર ફરી જોઈ લેવાતું ને પાછા
બંગલાઓમાં જવાનું અને સાદાં પણ સુંદર ચિત્રવાળાં કે —
સાદાં જેવાં — પરણ પથ્થરનાં — લાકડાં — વાસણ જેવાં
રાખે અને તેઓના [illegible] ઘરઆંગણે જાતજાતનાં
ઘાસ તેઓ કરતા ભાગ વગેરેમાં ઉગાડે
રહેતી. તેના બાગમાં ફૂલઝાડ ભરેલાં આવતાં અને
ફૂલઝાડ પાનની રોપેલી ક્યારી વાવેલાં હતાં. રસ્તે
ઝાડ વાળા વાડ ઉપર ફૂલવેલ ગુલાબ તેના જેવા
વગેરે ઉપર તેનું
આખેઆખું આબાદીના વાળું દેખાતું.
તે બોલતી ઊંડું પણ બોલે તેવા ફૂલની વાત
ઊંચકીને ભરેલ કેડ લટકતી અને સાડીની કોરો
પહેરવાતાં. આ બધું જોતાં જાણે તેના ઉપરથી
ધારતાં અને બોલે એનું સાચું નિશાનની રીત પડતી તેમને
એના ઉપર સરળ, નિર્દોષ, અને શાંત રીતે બોલતી.
રસ્તા ઉપરવાસની
વધારે વધારે બોલતાં વધારે વધારે રંગ સુંદર પાન
પડતું. વધુ શિયાળે તેના સાથે વહેવાર લાગતું. વધારે નિર્ભય
એમ કહેતી કે એનામાં સહેજ બધું છે. જુવાન લાગણીઓ તેની
વાતોમાં રસ પડતો, રસ્તામાં લાગણીઓ એની

પાસે બેસતા, એના સાથે ખાઈ રહેતા, એની બાળવાળની
સેવામાં રાખતી, એના વ્યવસાયનું રક્ષણ કરવાનું જાણીતી
શિખામણ આપતી, અને એની નબળાઈઓ, ઝઘડા, ચડાઈ, તે
ભળતાં, અને એનું બળવાન અને સ્વાભાવિક : આટલું
~~[illegible]~~ કામ કામ જંગલમાં જુદા જુદા રીતે રહેવાનું તેનું
પ્રતિકૂળતા કરતા અને તેથી જે શક્ય હોય ત્યાં રસ્તાને
સરળ બનાવતા. ખાસ બાબતો રસ્તાનું રૂપ ઘડી એના પાસે
એને ચાંપ બેઠેલા રહેતા. અને ફરીથી આંકડા એના ઝઘડા
શાંત કરાવતું તો ~~[illegible]~~ આ અંગમાં ~~[illegible]~~ તે શાંતિનાર
સ્વરૂપ બતાવવાં અને તેના મનમાં ભળતાં. ~~[illegible]~~

ફરતું ~~[illegible]~~ સંસ્કારોમાં એકતાનાં
આદિવાસીઓની ઉર્મિઓ ઉઠાવતા. એના ઉપર બેસાર, અને
સંભાળનાર, એના આગળ ચાલનાર : જે ધર્મ માનતાં ~~[illegible]~~ શાંત
પ્રદેશોમાં ભળતાં હોય, અજ્ઞાન અંધારામાં ~~[illegible]~~,
ઝૂંપડી મારતાં હોય, ધીરજપૂર્વક ~~[illegible]~~ની
વિવિધ રીતે
~~[illegible]~~ વૃત્તિઓ ફરતાં હોય — એની વૃત્તિઓ
અનુભવ કરતાં.

ભાષાઓમાં પણ આદિવાસીઓમાં તે આદિ
ભાષા સમજ કરાવતાં હતા. ખાસ કરીને ભાષા
બોલવાની ટેવ પડી હતી, તે ગુજરાતી ભાષાઓમાંથી
આદિવાસીઓની ટેવ પડી હતી. ~~[illegible]~~ આદિવાસીઓ-
માં ~~[illegible]~~ સ્વભાવિક કોઈ કામ કરવાનું હતું નહીં કે આદિવાસી-
પદ્ધતિઓ હોય તો નહીં કે અને પ્રવાસ ઉપર પડતાં

ભેદ રાખવો પડે. તેમાં વળી નવા [illegible] બહુને લાગુ
થતા ફરમાનોને લઈને એટલે કે બહુને હેરાનગતી,
અમલદારો, [illegible] [illegible] પકડાયેલા, અને [illegible] અમલદારોનાં
[illegible] નાનાં નાનાં ગામડાંઓમાં [illegible] કરવા, [illegible]
[illegible] આવતી, ઇત્યાદિ [illegible] [illegible] કરવામાં [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] હતી. [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] આવતી, [illegible] [illegible]
[illegible] કરવામાં આવતી, અને [illegible] [illegible]
[illegible] આવતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હતા. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

મનનો [illegible] જણાવ્યા, [illegible] પ્રમાણે ~~[illegible]~~

[illegible] , [illegible] ના-

ના [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ! આ મઠને [illegible]

[illegible]

કરી [illegible] [illegible] લાગી હતી.

[illegible] વિચારે પડ્યા માંડ્યા હતા. ~~[illegible]~~

[illegible] માનતા હતા. [illegible]

[illegible] હતા.

હું કે આ [illegible]

[illegible]

હતું નહિ. [illegible]

[illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] હતો. ~~[illegible]~~

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] લાગતી હતી [illegible]

[illegible] હતા.

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આદિકાળથી પણ વગર બાળ્યું ફૂલ તે દેખાવાથી, ચિત્રમાં બાળ્યું કરી- [illegible]

[illegible]

રહે છે. [illegible] દરબારી [illegible]
[illegible] ... [illegible] અને
[illegible] લોકો, [illegible] ખુશામતિયા, [illegible]
[illegible] લોકો ઉપર [illegible] મરજીમાં આવે તે કરવું;
[illegible] અને [illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible]
[illegible] રીતે [illegible]
[illegible] અને [illegible]
તેની [illegible]
[illegible] અને [illegible] કરતી. [illegible]
[illegible] અને તેને [illegible]
[illegible] તેની [illegible]
[illegible] તેની [illegible] કરતી,
[illegible] તેની [illegible]
અને તેની સાથે પોતાનો [illegible]
[illegible]

[illegible], [illegible], અને [illegible]
[illegible] તેમાં, [illegible]
[illegible]
[illegible] અને
[illegible]
[illegible], [illegible] અને [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

પડ્યા લખ્યો હતો. પરંતુ તેમાં જ મારા મન [illegible] સાચુ [illegible]

[illegible] મોહ [illegible] [illegible] [illegible]

ને [illegible] [illegible] પરિચય [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

“ [illegible] [illegible], [illegible]

“ [illegible] [illegible] [illegible] વિયોગથી;

“ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

“ [illegible] [illegible] [illegible]!”

“ [illegible] [illegible] [illegible]

આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

૧. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ૨. [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

૨૯

આ મંદિર ~~[illegible]~~ વિશાળતામાં [illegible] દક્ષિણ

ભાગોના મંદિરોની હરોળમાં ~~[illegible]~~ જેવાં તેવાં છતાં

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] ફૂલોની કે ઉંચાઈ ભલે ~~[illegible]~~ એની [illegible]

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

~~[illegible]~~ નો અજોડ ન કહેવાય.

[illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] "[illegible] ~~[illegible]~~"

[illegible]

[illegible]

[illegible]:

[illegible] છે.

"બહેન, તમારા [illegible] છે

~~[illegible]~~ [illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]:

"બહેન, બહેન, ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]."

"[illegible] કે ની?"

"[illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible]

૧. [illegible]

"તેના આયુષ્યમાં ફેર અને ખૂબ ખાય પડશે."

"એમ?" — ઉજાગરા ઉજાગરા સ્વરૂપે [illegible]
[illegible] — "[illegible]" આવા સંજોગોના આસપાસ [illegible]
[illegible] આરબ [illegible] ઉતરેલા [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] ઉતરે [illegible] કર કર ખુશબો [illegible]
[illegible]
ઉતરતા બોલ્યો:

"આવો, આવો, વડીલને જોઈને. [illegible] હશે
[illegible] અને હું [illegible]
કુંવર આવે છે [illegible] ઉપાડી છે." વડીલને [illegible]
સૌ [illegible] હતી.
સાંજ હતી એની ખુશબો [illegible]
[illegible] એની [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] બોલ્યા: "[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] આવી [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible]. [illegible] હતી".
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] હું [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] હતી.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

અને પોલિસ આગળ સત્યાગ્રહી ~~[illegible]~~ પોતાની મરજીથી
ગયેલા ~~[illegible]~~ અનેકાનેક સત્યાગ્રહી તેના ઉપર
હતો મુક્ત કર્યો. ખુશખબરી ખાનગી રીતે મળી પણ મળ
આપણું કોઈ પોતાના ગોરાઓમાં રસ્તામાં સહાય કરવા આવ્યા.
ચોપાનિયાં વહેંચવાં વગેરે અને અને ગોરકાળ ઝીણી
મન ગમે અને કોઈ પણ ની સહીઓની સાથે તેમ સાથે
અને સમાજના આખા હિંદુસ્તાનના ગોરાના વખતે
રહ્યું.✗

સત્યાગ્રહ ચળવળની ખબરો હતી. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ પહેલાં સત્યાગ્રહી ~~[illegible]~~ ચોકસાઈ
[illegible]
નહોતાં જ, ~~[illegible]~~ પોતે કામ જેલમાં કોઈક ભાગમાં
આ ખાતે લોકો અને જેલમાં હતાં તેમની તબિયત બગડી
ગઈ, તે જેલમાંથી છૂટ ~~[illegible]~~ પછી પોતે ઘર
આવી, ~~[illegible]~~ જ્યારે છૂટીને પાછા અને
વચન આપ્યું, પોતાની
પોતાને હિંદુસ્તાનના ખાતે કહેવું, મૂળ સત્યાગ્રહ ની વિજય
તેમાંથી થયેલા અનુકૂળ પરિણામ, અમને સત્યાગ્રહના ~~[illegible]~~ અને
ખુશાલીની ~~[illegible]~~ સત્યાગ્રહ વળી થયાં સાથે મળ્યાં.
તે ~~[illegible]~~ આટલું હતું અને જેલમાં એવી હતી ~~[illegible]~~ અને રાજનીતિના
શી રીતે તેમને કોઈ વડે નથી પણ ~~[illegible]~~ અનુભવ
નહોતી તેમને આટલું ઝીણું ન જ કહેવા પણ નહોતી.
~~[illegible]~~ સંપૂર્ણ ~~[illegible]~~ થોડી વાત થોડી ~~[illegible]~~
મળ અને ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ જેલમાંથી છૂટ
~~[illegible]~~ આવી ઉદાહરણ નહોતી પણ જેલમાંથી
આવી [illegible] હતી. સાથે ગયેલા પહેલાં આવી સાંકડાં

✗ આટલા ભાગની સાથે પ્રકરણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ફરમાવિયા, અમલદારો, અને તેમના આશ્રયમાં નોકરો
પ્રસંગ પડેલો હતો. ~~[illegible]~~ ફોજનો પગાર ચડ-
ત્યો અને કરી આપનાર અને બુદ્ધિવંતોને નાણાં દેવું પડતું
હતું, ત્યારે આપવા પડી હતી, દિલ્હીના જમાના પછી
હતા, પ્રથમ ભાવ વધી ફરવા પડ્યા હતા, ~~[illegible]~~
રાજ્યકર્તાઓ બહારથી [illegible] ફેંકાઈ ગયાં અને નવાં રાજ્યમાં
ભાવ વધી ક્રાંતિમાં જે ઝંઝટ તેનો પરિણામ
ફરિયાદ મહાજનો પણ સાથમાં તેની ફરિયાદ ચાલતી
આવી હતી, રાજ્યદ્વારમાં રાજ્યપ્રકરણ પ્રસંગે અને બહાર
અધિકારી વર્તણૂક ~~[illegible]~~ સ્વતંત્ર વર્તણુંક તેના
ફાવતાં આવી હતી, ~~[illegible]~~ અને આ સર્વ સમજાવવું
ફરજ આવી છે લાભ લઈ ભાવ તેનો ફરક હતો. રાજ્યતંત્ર-
ના ઘણાં મહાજનો અધિકારીઓ અને પ્રજાજનો આ બાબતું એમ
ધારતા. જૂના રાજ્યકર્તાઓ પહેલાના અમલનું એક ચાલતું
એ પોતાનો ધર્મ સમજતા હતા અને તે સમયે પોતાનો
પછી સૈન્યના રક્ષણ હવે ઉપર ઠરાવવું એમાં વર મળતો
હતો અને ~~[illegible]~~ મહેસૂલ રાજ્યનો આધાર પણ સમયમાં
નહોતો તેથી આ ધર્મ અને વર રાખવામાં ~~[illegible]~~
ફેરફાર એમ તેનો ~~[illegible]~~ પડતું હતું. આ સમુ ~~[illegible]~~
ના રાખવો જૂના રાજ્યકર્તાઓ પહોંચ્યા હતા અને તેઓ
રાજ્યકર્તાઓ સ્વાભાવિક રીતે બુદ્ધિ મળી હતા. પરંતુ
એને ના પ્રતિષ્ઠા નાની લડકી દેવા તત્પર રહેતો. પરંતુ
અધિકાર મેળવવા પછી જૂના ફરમાનોના ફેરફારો, અને
અમલદારો, ઉમરાવો, અને ઉચ્ચાધિકારીઓ સુધી પહોંચ્યું જૂ-

ચિંતનો સ્વભાવ બદલાવી દેવાનો હતો અને ~~[illegible]~~
સાબરમતીના ~~[illegible]~~ નિવાસમાં તેના અનુભવ-અંતે
ધાર્મિક ધાર્મિકતાનો ~~[illegible]~~ અને તેના ઉપર [illegible]
રાજ્યનાં પદ બંધનાં લઈ એવું જીવું પંડ્યું [illegible] થઈ
ગયું હતું.

આશ્રમની ~~[illegible]~~, ઘેલાં, [illegible]
[illegible], [illegible] આવેગમાં, [illegible],
અને શૈલીના [illegible] [illegible] માળાં, ઘેરાઈ ગયું, ઉછળ્યું,
[illegible], સંભાળી ગયું અને બચાવી ગયું એવું પંડ્યું આ
પ્રમાણે દેખાવ થતું હતું અને [illegible] વાત જૂની
દેખાઈ ~~[illegible]~~ ગઈ હતી તે સમયે મારા બુદ્ધિના [illegible]
[illegible] હતી, ~~[illegible]~~ નીતિ હતી, ~~[illegible]~~ સાંભળતો હતો, વિચારો
[illegible] હતો, અને [illegible] હતો. સર્વભૂતની [illegible]
[illegible] ગુરુદેવના [illegible] આ રંગ, ~~[illegible]~~ [illegible]
પાસે ~~[illegible]~~ [illegible] પછી અને
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
વિચાર [illegible] [illegible] — [illegible] — [illegible]
[illegible] હતી; અને ગુરુદેવનું
[illegible] ચિંતનો પછી, [illegible] હતી; અને [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], પોતાના [illegible]
[illegible] [illegible] પોતાના [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] અને તેના [illegible] પોતાની અને પોતાના ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] : આ એવા વિચાર બુદ્ધિના [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] પછી [illegible],

૨. કુદરત

અધ્યાત્મિક તેને ઉલ્લાસિત કરાવતા, બાળ ~~[illegible]~~ વિકાસના
~~સંકુચિત~~ તેનું તેજ પડતાં તેમાં સૌંદર્ય આવતું,
ત્યાં વિવેકશીલતામાં ~~[illegible]~~ આત્મદર્શનને બળ કરતા,
અને આ તેના મહાયોગને જોઈ ફૂલવા—ફાલવા
સર્વ ઋતુમાં નાડવા નહતી.
ફૂલવા—ફાલવાની

[illegible] પેટીના ફૂલની ફૂલવાડી
નાઝુકમાલિયો હતી અને ~~[illegible]~~ કારમાર ગાડા પછી
પણ નાનાં નાની નાજુકાઈ પહોંચી હતી દરબારમાં
[illegible] એ નીતિ તેના કુટુંબ રાખી હતી. ~~[illegible]~~
પેઢીએ પેઢીએ કલ્યાણના પાક ફૂટી નીકળ્યા હતા
અને જે ભાઈઓ અને કુટુંબના ભણેલાઓ
[illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible] હતા. [illegible]
[illegible] કુટુંબ
[illegible] [illegible] પોતાના [illegible]
[illegible] — [illegible] — અને તે [illegible]
નું [illegible] — [illegible] — [illegible] કાંઈ પણ નું
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] પરંતુ તેના [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડી [illegible].
[illegible] આ 'કારભારી' કુટુંબનો કારભાર પણ [illegible].
[illegible] આ [illegible] [illegible] તેના કુળમાં [illegible]
[illegible] અને તેના [illegible] [illegible] [illegible] કોઈ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

વાર જોયાં હતાં. મહારાણા શિવાજી કે ગુરુ ગોવિંદસિંહ
હતા તેમ રુદ્રદત્તની પાસે તેના મહા બાપદાદાઓમાંથી
[illegible] રજપૂત વાતો કરી આવ્યા હતા કે રાજ
રાજ્ય ચલાવવાનો હક ધરાવ, બાદશાહોએ નવો શિક્ષ-
ણમાં સલામની પ્રીતિ મેળવી હતી, અને કુળવાનોએ સંસ્કારોમાં
સલામત વગરનાં [illegible] ઝગમગ દિન મેળવ્યું હતું, [illegible]
કુટુંબને નામે રાખ્યું હતું, અમલદારોમાં [illegible] અલગ વર્ગ
હતો અને રૈયતમાં તેનો રુઆબ વધતો હતો. આ સ્વભાવે
[illegible] બાળક રુદ્રદત્ત [illegible] સંસ્કારવિહીન ઘણો મોટો
સંભાળતો. તેના નાની વહાલદાસીએ વિધવાનાં સંસ્કાર-
વિહોણી હતી પરંતુ તેનાં સ્વાભાવિકતા, સુંદરતા, રસિક-
તા, અને સ્ત્રીપુરુષનો ઉલ્લાસ જાણે. એવા બાળકને કેળવ-
વાનું નથી. સંસ્કારીપણું તેમાં વધેલું રહે છે. [illegible]
[illegible] સુંદર અને બાલિશ એવા સંસ્કારના પ્રેરેલ
સાહિત્ય અલંકારો ઉદાર બેસવા વિના હૃદયમાં
પ્રવેશ પામતા. અને માતા મહાલની કુળનારીઓ
અને હૃદયની ઇચ્છાઓ બાળકમાં નહીંતો પેઠે વધતી.
[illegible] બાળક જૂના વખતની પોતાના કુટુંબના [illegible] મોટી મોટી વાતો
સાંભળતો, બહાદુરી ભરેલી, અને [illegible] રજપૂત
સામ્રાજ્યના મોટા દેવોના જીવનમાં ચાલ્યો અને આપ-
ણા [illegible] તેમ તેણે વિકૂરાણી હતી કરતો,
[illegible] સાહસિક [illegible] જગાડતો, અને [illegible]
વિદ્યા — વસ્તુ — તે [illegible]

[illegible] આગગાડીમાં ચડવાની ટેવનો હોય [illegible]
મટેલી દેખાતી નથી. કુદરત [illegible] આ સર્વ
[illegible] ભાગ્યે ઠેકાણે બુદ્ધિને [illegible] કર્યો હતો
પ્રજાનો આગો મૂળ મૂકાવી દેવી અને પોતાની આજીવિકા
પ્રમાણે ~~[illegible]~~ સ્વતંત્રપણે ચાલવું.

[illegible] કારખાનાથી નિકળીને [illegible] પણ ત્યાં
ગામડાનું પ્રયોજન ન સમજાય [illegible] [illegible] ગુલામીમાં
[illegible]. આપણે [illegible] કે [illegible] [illegible]
છે, પણ આ કૂવાનું પાણી છે, ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવે છે,
અને ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] આવે છે. [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible]
બુદ્ધિ ~~[illegible]~~ [illegible] છે અને આ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] કે આ [illegible] [illegible] છે. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] છે,
[illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરે છે,
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible], અને [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] બુદ્ધિ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

મેટ્રિકનો નંબર ઉતરતો ગયો અને શોખ કરવાં
કરતાં મહેનત મૂકીએ અને કમ-બુદ્ધિનો નમૂનો
બેઠા લાગવા માંડ્યા. એટલે ~~ગુજરાતવાળા વિદ્યાર્થિ~~
~~મેટ્રિકને~~ ગણતો પોતાના વિદ્યાબુદ્ધિ અને ભૂતકાળ માંગ્યા
આગળ, ગુજરાતવાળા વિદ્યાર્થીએ નિશાળ છોડી. આ
નહિ ને માણસો ઘણું ખરું મેટ્રિક નાપાસ રહે એવો
વિચાર લોકોમાં પ્રચારમાંથી નથી મળતું લાગે. આવી
રીતે ત્રણ નિશાળ બદલ્યા છતાં તેમાંથી બહુ ભણવા
આવતાવાળા ગુજરાતીઓ સ. મોટા ભાગે પણ
~~ગુજરાતીઓ~~ ~~એકાદ ગુજરાતી~~ ~~હોય~~ ~~તેમ~~ સ્વભાવ પડ્યા માણસો
ના ભણતામાં અધવચ્ચે રખડતા.
નિશાળ છોડ્યા પછી સંસારધર્મમાં
પાછળથી મેટ્રિકમાં ઘણું ગુજરાતી ભણેલા
વિચાર બદલ્યા પ છા. નોકરીઓમાં રસ્તામાં
એકદમ મોટાં દેખાવાનો વિચાર રાખનારાં નોકરી
સાધારણ ફરતા ગુજરાતી અને પાડી ના બદલે હાથ
હાથ, આખો બધા અડધાંએ પછી, ઘણું મેટ્રિક કરી
ઘણું કિંમત રાખી, ઘણું બહાર નિકાળેલ હોય,
પોતાના ભાવનું પરિણામ ભાવિકાળ દરેક જણ ના ... માં
રહેલા હોય, ઘણા વર્ષ પછી ઘરમાં પડેલા ... ના નહિ
પણ શિખવ ... ... પણ પરિણામ ... ના સંગમાં
~~...~~ રાખવા બીજા ધર્મશ્રદ્ધા નથી એવો વિદ્વાન
કરી, બુદ્ધિએ સંસારમાર્ગમાં ... ... નામ

પછી ભણવા માંડ્યા. બાપની બુદ્ધિવિષે બહુ ઊંચો
અભિપ્રાય નહતો તેથી તેનો અનુભવ વધતાંવધતાં
કામ લાગતી અને ફેલાવું વધતા તેની
સિદ્ધાંતપ્રિયતાની અને સૂચનાઓ અમલમાં કરવા પછી 'ના' કહેતો
હતો તે કદી કર્યું પડ્યું. માની સૂચનાઓ ફેલાવું
વધતા ફલિત અનુકૂળ લાગતી હતી, તથાપિ પહેલ
તો માત્ર તેની બુદ્ધિવાદને હતું તેમાંથી દિવસે
દિવસે ઘટતું ગયું થઈ ગયું. અને અનુભવ
બાપાની અનુભવે વધારે વધારે પડ્યો
અને તેની બુદ્ધિને વધતી ગઈ પડતી
તેમતેમ પરિણામ અનુભવ માનવાની
બુદ્ધિમાં ફરક કે માનવ પડવા માંડી, અને પછી
અવશ્ય ના લાગણીએ ઉપરના અવલંબનો માંને અને-
બુદ્ધિ માનવા માંડી અને સંપૂર્ણ પણે વિના
બુદ્ધિવિરુદ્ધ પણ લાગતી. લાગતું પણ
માબાપના મદદવિના ઉપાયની હિંમત કરવા લાગ્યો.
માબાપની ઇચ્છા આપ્યા અનુમોદન અને અનુકૂળતામાં
આવી રહી. વ્યવહારસિદ્ધ બાબતો, ભણવા અભ્યાસ,
દેશી વિરાન પરબતો, અને વિરુદ્ધ બાબતો, બહુ ભણ
પણ વધવાના પાડી દઈ, ઉપરાંત ઉભરાવા લાગી,
અને તે સિદ્ધાંત બાબતમાં ઉપાય ન મળ
એવી રીતે પોતાના ઉપાડ્યા તેના પોતે અનુભવ
કરી બુદ્ધિના આધાર આપતા છે દેશ આવતો

[illegible]

બીજી ~~[illegible]~~ ઝુલુ ઝુલુ બળવાનાં સ્મરણ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

આધાર કરશે કે સત્યાગ્રહીઓ ઉપર? આધારમાં ચાર
ના ખોરાક, કુટીના ભાડું, બીજાના ખર્ચ, આશ્રમવાસીઓના ગરજ
પડે ઇત્યાદિ કારણોથી સત્યાગ્રહીઓ [illegible] હોય તો
કરાવ [illegible] છોડે વાટે કરીએ. જો પણ આ કામ
કોઈ રીતે પરદેશનું તેના ભિન્ન સાત્વિક રહ્યાં કરતા.
સત્યાગ્રહીઓ ત્યાં [illegible] ભાવ [illegible] નાકુર રાખે,
તેમાં પર આધાર નથી, [illegible] કારણે
નથી, સત્યાગ્રહ તો દૂર રહે, અને વળી [illegible]
[illegible] આશ્રમવાસીઓ પાસે [illegible] રાખવા
કરાવવું પડે. તેના આ નાકરી. [illegible]
[illegible] પણ આશ્રમમાં આ [illegible]. આશ્રમ
[illegible] [illegible] રહેશે અને
[illegible] પણ [illegible], પરંતુ અને વળી, [illegible]
[illegible], [illegible] રહ્યા [illegible], અને પણ
[illegible] પાસે પણ [illegible] — [illegible]
— [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] કરી કરતા. [illegible]
[illegible] તેનું [illegible], તેમને [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] પોતાની [illegible]

વળી કેટલાંક અનુચિત લાગતાં. ભાગે વિભીષણ વગેરે.
ઓળખાણ કે પ્રભુચિંતનો ઉપાય હોય તેમ નથી. એ વિષે તો
ચાલતું ભાષણ સમજાયું નહીં. મંદિરમાં જતાં ગભરાતો
કેમકે ત્યાં ભાગ ઓઢ, ટેલાં, અને રૂપાળાં, મોટાં
મોટાં ઓઢ ઘડા અને જગ્યાઓ છે

હું કહું તેની નવી સમજણ પડ નહોતી,

વિદુર વિભાગના આપેલ અનુભવ મળતાં છે.

વળી આ રામાયણ ઉપદેશક લાગતા અને આપેલ
પ્રોત્સાહન
મને મળતું સમજાયું. આપણે ઉપરાંત રાજકોટ
માણસો ઓળખતા, પણ કોઈ વિદ્યા ચાલ્યા આવતા
નાકરી કોઈ દિને બોલ્યું હતું આવી તેનો મેળાપ
ગામ
સમજાવ્યું. આ બધા વિચાર રજૂ ના અમારા આ
અને ગરીબ મધ્યમ વર્ગ [struck out]
ભાગ્યે તેને સમજાયું હતું. તેમને પ્રતિષ્ઠા
રૂપમાં [struck out] કોઈ, હું કહું છું પણ વાતોમાં
કોઈ સંપ્રદાયનું મહત્ત્વ નથી.

આ વખતે સમજાયું ગુજરાતી ભાષા
દેખાતી આનંદમય હતી પણ તેમાંથી તદ્દન કોઈ
ઉત્તમ લોકો હતા અને તેમાં તેના આ રસ હતો.
વિદ્યાર્થીઓનો ભાગ પ્રયોગ કરવો તેમણે કાળજીપૂર્વક
એક ઘણું ઊંડું આપવાનું હતું તેમણે પાછો નહીં
કોઈ ઘરે બોલે હોય અને સમજાવે અને
આપણે તેમાંથી તેનો સ્વભાવ [struck out] જોયો અને

શાન્ત ભાવના જેવા હતા. ~~[illegible]~~ શાસ્ત્રીજીમહારાજના કુટુંબીઓનાં
~~[illegible]~~ના સંસ્કારથી તેઉં સંસ્કારરૂપે ઉંચા ભૂમિકાએ જ
રહેતું અને સંભાવનાથીને પ્રસંગે તેમાં શક્તિનો
પર બેસાડી. ~~[illegible]~~ હરિચરણના રેખાકારમાં રંગાયા જ
નહિ તેના સંસ્કાર સ્મરણથી સંસ્કારી વિચારોનાં પણ
ઉંચા વિવેકબુદ્ધિ (કોમળતા) ઉપજાવી હતી. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ગ્રહણશીલતા વધતી ઇચ્છા કરતાં ગમે તે જ્યારે
વાતો ભરેલા ભાવના. ~~[illegible]~~ તેમાં બેસાડી જીવન
ના બાપનાં અને મનમાં ~~[illegible]~~ પરબીને કુદેતા સખા
~~[illegible]~~ ભગા ભાઈઓ, કુટુંબીઓ રહેતાં;
તેમાં ફૂવડતા, ઢાંકેલા, ફૂલાવેલા, લલચાવેલા, અને
કોઈને ઉપજાવ
લાગે. કોઈને કામનાર કરે, કોઈને
કરીને, કોઈને રીસામણાં મનાવી જગાવેલા, કોઈને
ભાવગ્રહણમાં કંઈ બતાવેલું નહીં, કોઈને પ્રસાદમાં કંઈ
હાથદીધેલું, કોઈને પ્રસાદનો ભાગ દઈ ગયેલા:
ઉત્સાહિત વાતો સમજાવનાર પાકે જ્યાંથી કોઈ
વાર વાર ~~[illegible]~~ પ્રેરણાએ, કોઈવાર ભક્તિના સંતાપમાં
અને કોઈ વાર વિશ્વાસમાં, દરેક તેમનું હૈયાળુંપણું
દેખાતું દૂરદર્શી હતું. બેઠા, ફરતા, અને ભણાવતા
ગમતા, ~~[illegible]~~ અને વાતો. પ્રસંગે તેઓ મહોત્સવમાં ~~[illegible]~~
કરતાં જોઈને વિરુદ્ધની તેમાં હોંશથી ભળે, ઉત્સાહથી
કરી, તેના બાળક ભાવનાથી પાન કરી, ટોળ કરી,
રાસ કરાવી, 'ભોરું, અન્નકૂટ તેઉં ભાવપ્રેમમાં' કરી

ભણી? રાખી? ભાગ

સાર ફરતી સાથે, ના [illegible] [illegible], [illegible]
અને રહેતી. આ [illegible] વાર્તાની રચનાની
[illegible] ભુડ્ડિયનના મનની [illegible] અને [illegible] રહેલું.
[illegible]
[illegible] દેહ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
— કુટુંબની વાત — ભુડ્ડિયનની વાત ગામડાની અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], ([illegible] [illegible], [illegible] [illegible]) [illegible],
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]
કુટુંબની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]
[illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible][1]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], [illegible]
[illegible], અને [illegible] [illegible]

૧. [illegible]. ૨. [illegible]

કુદરતનો કાયદો ભિન્નભિન્ન ~~[illegible]~~ સ્વાભાવિક [illegible]
જ ~~[illegible]~~ રચનામાં ફેરફાર થઈ જાય.

કુદરતના નિયમ પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ
[illegible] રહેવું. તે [illegible] [illegible] ઉપર
છે. [illegible] તેની ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] થઈ જવું [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

દારૂના ઉપયોગ, ઉજાગર, અને આહારવિહાર-ભેદ રહેતો. આવું બધું કુટુંબનાં વાતાવરણમાંથી [illegible] અને [illegible] વૃત્તિ. [illegible] અને કુટુંબથી બાળકોમાં [illegible] રહેવું [illegible] ઘણાં [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] અને કુટુંબનો [illegible], [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

સુશિક્ષિતનો વિચાર [illegible] [illegible] કુટુંબના [illegible] [illegible] [illegible] અને તે [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] — ભેદ [illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible] [illegible].

એમ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] કુટુંબ ભેદ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સુશિક્ષિત [illegible] [illegible] સુશિક્ષિત

લાવે તેવા ઉપર પડ્યા નહોતા. ~~[illegible]~~ [illegible]
ઈશ્વર [illegible] તેના મનમાં પણ [illegible]
[illegible] ન હતું, અને આ [illegible]
[illegible] તેના મનમાં રહ્યાં કરતા. [illegible]
ઘરનાં કોઈ [illegible] નહોતું. [illegible]
મનમાં તેની [illegible] પડ્યા [illegible].

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

આવા વાતાવરણમાં પણ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

---

૧. કાંતણ, [illegible].

ઔષધ કરવા તેઓ જ્યાં જતા ~~[illegible]~~ ત્યાં કોઈ દરકાર ની
અને તેમને પણ વૈધવ્યદુઃખ પડવાથી તેના મનનો
સંતાપ ટળે તે પણ [illegible] સહુના [illegible] બુદ્ધિ-
ધનને આ ફિકર થઈ ગઈ.

[illegible] પિતાનું ભલું કરે દીકરો.

~~[illegible]~~ जीवतो ~~[illegible]~~ वाक्यकरणात् प्रत्यब्दं भूरिभोजनात् ।
गयायां पिंडदानेन त्रिभिः पुत्रस्य पुत्रता ॥

બ્રાહ્મણસંસ્કારવાળા કુટુંબો આ શ્લોક ઘણો વહાલો ગણી એને
[illegible] લાગતો. [illegible] કુળના ~~[illegible]~~ પોતાની
સ્થિતિને અનુસરતી રીતે પિતાનું નામ [illegible] કરવામાં
[illegible] છે. બુદ્ધિધનના કુળના પિતાની સ્થિતિને
અનુસરતી રીતે વર્તવામાં સુખ [illegible].
બ્રાહ્મણો [illegible] કરી, [illegible], [illegible]
વળી, અને [illegible] [illegible] [illegible]
વિધવાઓ સાથે વાતો તેમ કરવામાં ~~[illegible]~~
[illegible] પિતાના [illegible] [illegible] વિધવાઓ સંભાળ
કરી ~~[illegible]~~ બુદ્ધિધને [illegible] કુળના અનુભવ
માંડી. આ વિધવાઓના [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને તેના સંબંધ
[illegible] બુદ્ધિધન [illegible] [illegible]. [illegible] વિધવાઓના [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] વિધવાઓની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

પ્રકરણ ૪.

જુડિયન (... અનુસંધાન)

નવાઈ જો લાગશે તેવી લાગુ અવસ્થાનો
આનંદકુંજ આશ્રમ હતો. તેનું ફળ્યાવર હવે બદલાયું
લાગ્યું અને શરીર નહીં મનમાં ફેરફાર ફેરવવા
લાગ્યો. સગરા જુઓની નવાઈ આવવું જ
ઓરડે પડ્યાં અને આખા ઘરનું કામ ઉપાડી લેવાનો
ઓરડામાં
આજુ ઉઘરતા વધુ નાઉં પ્રગટતી.
લેડાં લેડાં આવું કામ લાવવે અને તેમની સગાઓ
બહારની આવતા નહીં તેમનો વધુ ઉપાડી લેવું
ઓગણ ડિગ વધુ નાઉં પડી અને
બહારપરસ્ત્રી ૨૮ દિવસ ... તેમને આગુન હવા
લાગ્યો. જુડિયનમાંથી આનંદકુંજ લાગવાનો પ્રસંગ
પડ્યો નહોતો, પરંતુ ઘરમાલિકોના સ્વભાવ નવાઈ
દ્વારે દ્વારે થાતું નહીં ધીરે ધીરે વાતચીતનો બહારપરસ્ત્રીઓ પ્રસંગ
ઉભા ઉભા પણ આ
પ્રસંગ પડવા લાગ્યો.
ઉગતા નાની મદનનો આભાસની નવાજની
લોકોમાં અને બાડેમાં હૃદય-કુમળો પડઘો
લીલવાના લોકોને પાસે તૈયાર હતા ઉજાગરાના
લોકો ‘ઓ ઉપડો’ ‘ઓ ઉપડો’ કરી. આરે પાસ મરેલી
વિપત્તિઓમાં પણ લાગુ સ્નેહ ઓડકાર આપણી નવાઈ આવી

હતે મુત્સદ્દીપણાનાં વિશેષ ગુણ ધરાવનારી હતી
વરવણી સિવાય બીજાને પણ આવું ભાન નહોતું
રહ્યું. કારણ આવી જાતના સંસ્કાર
નહીં નડેલા અને સંસ્કારશોધમાં આ. મુત્સદ્દી
પણું મુશ્કેલ બન્યું, કેમકે પણ મનમાં
ને અંગ્રેજોના વિરોધ વિચારો લાવનારો અંગ્રેજ
મળ્યો નહીં. તે વખતે મુખ્ય જે
દૂરદેશ દેખા અંગ્રેજી ભાષા પ્રતિનિધિઓ અગ્રગણ્ય ગોરા
પોતાના આગેવાન આફ્રિકા દેખા જતા કરતા અને
વકીલ પરિષદના પ્રમુખ મશહૂર પ્રજાના નાયક
પણ્યા, આ ભાષાને લખાણ અને બોલ સાથે
'ભાઈ' કહી અને ભાઈચારો
સંધાર આપ્યો મારી બીજે વિશેષ મુત્સદ્દી વિચાર
ની આગેવાનોની વાત રજૂ
કરી તેમાં આવું બળ ઉત્પન્ન થાય એવા વિચારો
કરતા રજૂ કરતાં વર કેટલાં અંગ્રેજી કાયદા
ઠીક છે. વિલાયતના પત્રકાર અને ઘણાં વર્ષ
ઉપર આ અંગ્રેજી જાણીતા વકીલ કેળવણી
પાનું છે. ગંભીરતામાં ૨૮ દિવસ સમજણના ઉંડા સંસ્કારોમાં
આવા વિચારોથીભર્યા દેખાતું હતું અને તે સાથે નાતાની
ઝીણો માત્ર પડતું નહોતું

એક દિવસે ઓરડામાં બેઠાં બેઠાં ખાવાનું ચાલતું હતું

હતું અને ગઈ રાતના

ઠંડા ભિક્ષાના ટુકડા હતાં. ખાવાનું ઉપર લગભગ ખાવું

અને બાજુના રૂમમાં કોઈ નવયુવાન ખાતું જોયા વિચાર

કરી તેને કોઈ કામને બીજે આપી મોકલવાનો ગોઠવણી.

કરી તેને કોઈ કામે મોકલી ત્યાર ખાઈ આવશે?' આમ આવ્યાં

ખાવું! આ પાણી લઈ આવીશ? આમ આવ્યો

ટુકડાઓ પાણી લેવા ગયો. બહાર ભીના માટલામાં ભરેલું

અને ઓરડામાંથી પાણી લઈએ. ગુજરાત કોઈક વિચારમાં પડી

ટુકડા ખાઈ ગયો હતો તેને મન ઉપકારના બદલામાં

જોઈને ખાધું. ખાતાં ખાતાં તેને

કપડાં ઠીક કર્યાં અને ઓરડામાંથી પાછો મળ્યો નહીં

૫૨

શરીર એવો વિચાર કરી વિધવાની [illegible] ઝુલી [illegible]
ગાંડી બનીને (લાકડા) વહુની પાછળ પડી. "મારા ઘરનું સૌભાગ્ય
— મારા કુળ ~~[illegible]~~ ઘરની આશા — મારા વંશ વધારનાર કુળની
દેવી! ~~[illegible]~~ મારા આવા દુઃખમાં તારું શું થાશે [illegible]?"
"હે ~~[illegible]~~ પ્રભુ!" એમ કહી (ઊંડો) નિઃશ્વાસ નાંખી આવેશ ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ દીકરાવહુની ઝાટ લેવા નજર પડી અને [illegible]
પણ પાછો ફરી. પરંતુ આપત્તિકાળે ઈશ્વર [illegible]
સુમારે દિવસનું અંધારું ~~[illegible]~~ મની ન દેખાતું અને ~~[illegible]~~ તે
અંધારુંનું સામ્રાજ્ય આખું — કંકણ — ગામમાં [illegible]
ન પડે એવી રીતે છુપાઈ રહી જોવા લાગી અને તે ~~[illegible]~~
સૌભાગ્યવતીમાં પોતાના રંગ [illegible] ઘણા પ્રકારના ~~[illegible]~~
અત્યાર સુધી નહિ જોયું આવું હતું. તે (હવે) ફાળિયું હાથે
દઈ ઘરને ~~[illegible]~~ આગળ માનની [illegible] જોતી [illegible]
પડોશ જાગતી રહે એમ વહાલની સ્ટોરિયો ઝુલી ~~[illegible]~~
પોતાને ન જોવાનું ~~[illegible]~~ નહિ રહી.

ઉદ્વિગ્ન અને ~~[illegible]~~ સૌભાગ્યવતીનું નામકરણ ~~[illegible]~~
[illegible] હતું તેના સામા આવી રહેતાં હતાં [illegible] અને પાછી
[illegible] એવી બધું જાણવાથી ઉદ્વિગ્ન ~~[illegible]~~ તે [illegible]
અને પડવાની વાટ જોઈ રહ્યા હતાં પરંતુ તે [illegible]
નજર અને વધારે જોતાં ~~[illegible]~~ સૌભાગ્યવતીના અંગ આખું [illegible]
[illegible]. તે એકદમ ઉઠ્યો: ~~[illegible]~~ પાછી નહીં ~~[illegible]~~ [illegible]

નહીં ઈશ્વર એવો વિચાર કરી સિદ્ધાંતોની અંતરીક્ષ ઝુલતી અધરક-
ાંથી બહાર વધુની પાછળ આવી. "મારા ઘરનું સૌંદર્ય
— મારા છૂટું ઘરનો આશરો — મારા વહેવાર કુટુંબની
દેવી! મારા આવા દુઃખમાં તારું ક્યાં ધ્યાન હતું!"
[illegible] કરશું!" એમ કહી [illegible] આવેશ [illegible]
[illegible] દીકરા વધુનો ક્રોધ એવો નજર પડી અને ચહેરા
પર પાછો ફર્યો. પરંતુ આપત્તિ કાળમાં ચિંતાતુર એવા
સુમના દેખાવનું અવલોકન કરવા નહિ કરતાં અને સૌને
અવલોકન કરવાના આટ — ફરીથી — રંગમાં ઘણ
ન પડે એવી રીતે ચુપકીથી રહી જોવા લાગી અને તે
સૌંદર્યમૂર્તિમાં પોતાના દેહ રંગોનો ભાવ પરખવા
અભ્યાસ કરી તેને ઓળખું આવતું હતું. તે [illegible] હાલ
દઈ ચમત્કારનો આધાર માનની [illegible] આજ
પહેલા જ્યાં હતાં એમ વધુનો અંતરીક્ષ ઝુલી
પોતાને ન જોવાનું [illegible] નહિ રહી.

[illegible] અને સૌંદર્યદેવીનું નવરચના [illegible]
રચાયું હતું તેના આગળ અંતર રહેતાં હતાં ઓગળી ચણે પાણી
પોતાને એવો જોરું જ્યાંથી [illegible] ને રમણીયતાનો
એવી પરિણામ વાર જોઈ રમણ ક્રીડા કરતી પરંતુ તે જોતું અને
નજરી અને વધારે જોતાં સૌંદર્યદેવીના અંગ અંગ અને
આગ્રહી. તે એકદમ ઉઠ્યો. પાછો નહીં [illegible] કોણ ક્યાં છે તેનું

કાંઈ કરવાનો હક નથી ★ 'હું શું? શું?' એમ કહેવા

લાગ્યો અને ઉતારામાં ગભરાટ ફેલાયો. નોકરો દોડાદોડ કરવા

લાગ્યું કંઈ ન સમજ્યું એટલે તેને પાણી છાંટવા માંડ્યું અને

અને ફેરવવા લાગ્યા.

તેણે મને ~~[illegible]~~ રાવજીભાઈએ સાંભળેલું આવેલું

મારું અને [illegible] પાસે હતો વિચારમાં પડી ગયો કે

તેણે પોતાના ઓરડામાં જઈ પડી. ન ખાધું ન પીધું એમ તેને સમજાયું

લાગ્યું કંઈ નહીં - કંઈ નહીં - કહી અને બારણાં બંધ કર્યાં

ઊંઘ તેણે ~~[illegible]~~ સૌ ભાગ્યે [illegible] ~~[illegible]~~ પાછળથી પાસ ગઈ અને ફિ-

કરી સૂઈ રહ્યો. ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ગંભીરપણે બોલ્યો. [illegible] ~~[illegible]~~ ફરવાની

ઉતાવળે [illegible] મળવાનો પ્રસંગ આવતાં ફરીને

પ્રસંગ બન્યો હતો. ~~[illegible]~~ બધાને તેણે [illegible]

વિચાર કરતો ~~[illegible]~~ [illegible] વિચારમાં

બેઠો હતો પોતાની ઓરડીમાં જઈ [illegible] [illegible]

આવી.

તેણે મારા મનમાં નક્કી કર્યું કે કાંઈપણ કરીને

કે જેને ખબર પડે તેમ કરવું અને પોતાના

[illegible] [illegible] [illegible] કંઈ [illegible] નહીં કરવું તેને [illegible] ન સમજાયું, મનમાં માત્ર [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

આવ્યું, પણ પોતાના [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]

● ઉતાવળે [illegible] [illegible] [illegible]. 'મારી [illegible] પણ [illegible] હું'

અને 'પોતાને [illegible]' એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

કર્યું [illegible] [illegible], પરંતુ આ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

આગબોટ ઉપર રહેવાનું હતું નહીં અને કુદરત જોવાની ~~[illegible]~~
વાર ~~[illegible]~~ સંગાથીઓનું ભાન ભૂલી નહીં ~~[illegible]~~ તેઓના-
નું ભાગ્યે ઉપર ધ્યાન તરત ખેંચાયું.

હવે ત્યાં એક રાયચંદભાઈનું નામ કહેવાનું પડ્યું
હતું. વિલાયત વિદ્યાર્થીઓમાં મુસાફરી કરવાનું હતું અને
અજાણ્યા ઘરમાં તેઓ કહે તે પ્રમાણે રહેવાનું
આવવાનું હતું. પરંતુ માતાને મળવું ~~[illegible]~~ પહેલું જોઈએ
નહીં. ભાઈ કહ્યું અને મુંબઈ આવ્યા પછી ઘરની
સાથે આગળ જોડાયો. ~~[illegible]~~ ઉતારો કર્યો હતો. ડૉ. મહેતા.
તેમનું મકાન કહ્યું અને ~~[illegible]~~ વિલાયતવાળાઓનાં ઘરો જોવાનાં
આવ્યાં. ~~[illegible]~~ આગ બુઝી જવાથી ઘરમાંથી નાઠું.
પરંતુ ~~[illegible]~~ વિલાયતવાળાને સંભાળવા શી રીતે? પર-
માં ઊભરા ઊભરા ભરી વસ્તુઓનો ભય પડવા લાગ્યો. ભાઈ
~~[illegible]~~ની ઉપર પણ ગભરાટ થવા લાગ્યો અને ઉપરાઉપરી
ધમાલ હતી. ઘરમાં મા જ હતા આગળ આ ફુઈબા દીકરા
એ તેમને વિશેનું ચિંતામાં નાંખવા જેવું હતું. મારી
પણ કારણ લાગી ઘરમાં કુટુંબનું ભરણપોષણ કરવું
હતી. ~~[illegible]~~ વિલાયતમાં જોઈએ ઉપયોગ કરી તે પોતાની
પણ ફાવવા લાગ્યું અને તેનું કુળ ઉપયોગ કરવા જેવું
હતું. અને વિલાયતથી મુસાફરનું શરીર ઘસાયું ગયું, તેમ
કુળ ઉપર ~~[illegible]~~ કાંઈ રહી નહીં, શરીર પર ભાર નહીં, અને
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ભાવનામાં ઘસડાઈ આવ્યું. ~~[illegible]~~ ઘેર

સંઘરાટો રહ્યામાં ઝૂલુ ઘાયલ વધારે હતા. આવા
ઘાયલોને ઝોળીમાં ઉપાડવાનાં આકરાં વિકટ કામ
સાથે ખીણોમાં ચડતાં, તે ખીણોમાં એકાન્ત-
વાસની ફોજના રહેઠાણો સાંભળતો, અને આગળ પાછળ
તથા સૈનિકોની ક્રમશ: ચાલતો, નિરાંત
અને શાંત વિચારમગ્ન રસ્તામાં, દુઃખ પ્રસંગ
ઘણા મને રૂઝવા વખતે ભોગવવાનો હતો અને સંસારના
વ્યવહારમાં કે દાઝ્યું મન પ્રભુના ચરણમાં આત્મરૂપ
જોતું હતું. ઝૂઝંગરૂપની પરિભાષા હું વ્યવહારમાં
ભોગવાને છે.
આ સમુ પણ ટૂંકા મુદત ચાલ્યું હતું. ચિંતનું
સૌથી કરવા પરનું રૂપ વ્યવહારે ભાસ્યું. બ્રહ્મચર્ય
કોઈ કોઈ વખત લાભ આપવા લાગ્યો. તેને બહુ
ન માંગ્યો. તેમાં કે ભોગ ભાર પીડા દેતો અને આખરે
બહુ ભાવના ઝૂઝવામાં પડ્યો અને પરિગ્ર-
ભરી દેતો. વિચાર કરતા આગળ સૌ વ્યવહારનું પણ
એક ન લાગ્યું. ત્યાગમાં શૈથિલ્ય પણ હતા, પણ તેમાં સ્વૈર
ભાવ ઉત્સવ દેખાતો હતો. અને પણ પતનું સૌથી
બનાવ્યા. બ્રહ્મચર્યનું પર ભાવિક હતું પણ કરવાથી
ઝૂઝવાનું પરિણામ ભાન રહેતું. ત્યારે પણ કોઈ ભાવનાભર
અને ભાઈ કરી, માંડ મહેનતે ઝૂઝતો આવી પહોંચી ઝૂઝે
ન હોવાને લીધે આવેર સત્યાગ્રહમાં આવવાની ફરજે, પરની
ત્રિવિધ ઉપર અને મહેનતે ઉપર રાખી કરી, સ્પષ્ટ અને ક્રિયે

મળતાં ~~[illegible]~~ ભૂખ દુઃખ સહન કરી, [illegible] વગર હથિયારના
[illegible]
સ્ત્રીઓ ઉપર [illegible] [illegible] અને કંઈ કંઈ [illegible]
કરી, કંઈ વાર હાથે આવ્યું તે [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] કરી,
આખર એ પોતપોતાને ઘેર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કરીને [illegible] રહેતાં. [illegible] અને તેના
આખું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] થઈ ગયાં હતાં તેમાં [illegible] [illegible]
[illegible] થઈ ગયાં, ~~[illegible]~~ [illegible] કંઈ [illegible] ન [illegible] અને
~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] કંઈ કંઈ [illegible] તેમાં [illegible]
કરવું તે ન [illegible]. ~~[illegible]~~ આખરે [illegible]
ન ગમ્યું ~~[illegible]~~ [illegible] આવ્યાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] કરે. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] રહે. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
રહ્યા. કુટુંબ ઉપર કુટુંબ આવી ~~[illegible]~~ પડે. [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] લાગ્યું. [illegible] [illegible] કરી [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ ન [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] થઈ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] — [illegible] — [illegible] [illegible] અને
[illegible] [illegible] ન [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] થઈ, [illegible] અને [illegible] [illegible]

બહાર નકામાં પડ્યાં, બળાત્કાર કરનાર કોઈ રહ્યું નહીં.
વૈદ્યને દવા કરવાનો ઉત્સાહનું કારણ રહ્યું નહીં અને તેઓ ફી લઈને
~~[illegible]~~ જવા લાગ્યા. ~~[illegible]~~ વાડીઓ ખાવા આવતા [illegible]
લોકો ફરી ગયા અને બંધ પડ્યા. ઘરમાં ઉપદ્રવ [illegible] લાગવા
માંડ્યો, અને ~~માં~~ માંદા માણસો ભાગીને બચવાના પ્રયાસ કરનાર
પણ રહી નહીં. માંદા માણસ પડ્યા અને માંદા માણસ પણ ~~[illegible]~~ માંદાં
જેવાં — ઢોર જેવાં બની ગયાં. બાપાની આરઝુના [illegible]
~~[illegible]~~ — વિશુદ્ધના ની મર્યાદા રહી નહીં. ઉપર ઝાડ અને નીચે પાણી ~~[illegible]~~
બે વિના ચાલ્યું, કંઈ [illegible] જોવાનું રહ્યું નહીં.

~~[illegible]~~ જુદ્ધિરનું ઘર
થઈ ગયું. ~~[illegible]~~ ધુમાડિયાંમાંથી કંઈ કંઈ થયું. ઘરમાં રહેતાં ~~[illegible]~~
રહેતાં ~~[illegible]~~ જુદ્ધિરની ઈશ્વર માતા અને બાપુ પણ [illegible] કરતાં તેમ
તેમ તેમના માણસ [illegible] ફુલ ગાદલાં ઠોકા ફરવાની. ~~[illegible]~~ બહુ
આખો દિવસ [illegible] લઈ એકાંતે રોયાં કરતી અને ~~[illegible]~~ આંગણે
રહુ ~~[illegible]~~ ની [illegible] મને પણ [illegible] આશા નહીં.
પંડ્યો [illegible] બહુ માણસ વારંવાર [illegible] કરતાં, એકાંતે
[illegible] કરતી, અને ~~[illegible]~~ [illegible] રાખ! [illegible] કરતી
અને બહુ એકાંતે [illegible] નહીં તેનો [illegible] રાખો તેને ~~[illegible]~~
[illegible] આગળથી [illegible] નહોતી.
આખરે ઘરમાં અને [illegible] બંધ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] જુદ્ધિરના [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] કરવા આવતા, અને ~~[illegible]~~ [illegible] ની વાતો

કુટુંબના માણસોને એટલે બેનો વગેરે જાણે કે [illegible] હતી
તેથી તે પરોઢિયે ઘણીવાર આવી પથારી પાસે બેસી વાતો કરી
તેના મનમાં શંકા તો ઉત્પન્ન કરતી અને [illegible] વિધવાની
દશા [illegible] નહીં. વૈદને ઘેર [illegible] કામ કરતો.
[illegible] વાત [illegible] કુટુંબીઓને કોઈએ
જાણવા ન દીધી [illegible]. એક દિવસ તે [illegible]
માંદા પડ્યા એટલે એક આખો દિવસ તેનાથી ખવાયું નહીં
અને વૈદને પણ ખવાયું નહીં. વિધવા [illegible]
તેને બહુ [illegible] થઈ, [illegible]
[illegible] નહીં અને [illegible] લાગી નહીં
[illegible] વૈદને ઘેર
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible].

[illegible] એટલે [illegible] વરસ પછી
[illegible]. કુટુંબના [illegible] હતા.
[illegible]
[illegible]
[illegible] હતા અને તેના [illegible]
હતા. [illegible]
[illegible] હતી, અને તેના [illegible]
[illegible] હતાં. તેમાં [illegible]

અને પોતાની [illegible] 'બોધરાં આંધાર' જેવી પતિનું [illegible] ઊંચું શરીર અને, મુખ ભણી તેનું કોમળ [illegible] બાળક દૈત્યું ભરાઈ આવ્યું. ધિક્કારની પતિમુખ સામું ગાલ ભાઈ રહી અને વિચારમાં ને વિચારમાં ધીરે રહી ગાવા –ગણગણવા– લાગી.

"દુઃખે દાદા દુનિયામાંહ્ય કંઈ વિચાર ગાયે,
"સુખે સાગર રહ્યો સંસાર સ્વામી સંગ રહે."
"આ સાગરમાં ભીતરમારા ભ્યારાદ્રુમનો, પરદેશે
"આ [illegible] ઉપવન [illegible],
"ભાવા આ હિંદુ દેવ પણ મનમાં ઉપવન [illegible] ,
"કંઈ વિચાર ગયે!"
– "કંઈ વિચાર ગયે – કંઈ વિચાર –

આ ગાતાં ગાતાં અને પતિના મસ્તક [illegible] સામું ભણતાં ભણતાં તેની [illegible] ઉભી. [illegible] દુઃખના અંધારામાં [illegible] કંઈ કંઈ [illegible] [illegible] [illegible] પતિના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડી ગઈ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પોતાની [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

તેનું ઓળખાણનું (ભરવાડનું) મોં લઈ ફીત બની ગયેલો
પરંતુ ઘેર, કુટુંબ તેના હૈયાનું કાળજું આગળ ગયેલી,
અને અમરનાથના ~~[illegible]~~ બની ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ભગી બનાવેલ મોઢેથી
ગદગદ
ગુસ્સે થઈ ~~[illegible]~~ બોલ્યો.

"ઈશ! આજ શું કરે છે! ઈશ્વર રાજુ, ઈશ્વર
આનંદનો બોલે છે!"

ઈશ્વરને પકડી દેતી હોય — કે ઈશ્વરની ઈચ્છા
પોતાને પ્રતિકૂળ હોય હોય — એમ કોઈ પણ બોલવા
વિના ફીત બનેલો મોંને પતિના સામું ~~[illegible]~~.
ઘેલું હસી લઈ રહી. એને જ્યાં હાથ ઝાલ્યો ઝાલ્યું લઈ
બોલ્યા છતી — "શું શું કરું! ભગવાન નહીં આપતું!
"માતુશ્રી (આઈ) એ તે કરવાનું કર્યું! પણ એ અવતાર
"ભગવાને દીધેલું દેવું તે મને વાળ્યું. ઘણું વધ્યું તેનાથી
"પરમેશ્વર બનાવે છે. હું પણ એ કરું છું પણ મારે પણ
"વેઠવા ના પાડે છે! શું નાગણી આવારે વૈર ઘેર
"ગાયો છે. હાય! હાય! મને તે દેવે શાને દીધી? મને
"મારવા માટે દેવું દેવું. મારી મા એવી કે માતુશ્રીને
"મારવા આપવા ધર્મ બાદલ ભગવાને કામમાં બનાવ્યું
"તે એ ગયો. એમનું કર્યું કાળ કરશે! એમનો આવશ્યક

"સહુના દેખો. હું ગાઈ નકામો. મારાથી ચાલવું એ નકામું!

"નાનકી આવે! હાય, હાય! વલ્લભ ગયું તો ગયું, પણ

"—ને. ~~એ નકામું છે~~ લાગ્યું કે ચાલ્યું! તમારે કામ નથી
મારે કેવું કામ હતું એનું!

"તો મારે પણ ન આવે!" એમ કહી ગોપીએ
ગંગાદાસ ...

દાતાર પરનાં ઘરેણાં કાઢી સામા ... મૂકી

નાંખ્યાં— "હું તો તમારું આવું દાતાર સાથે આવું મારે
... આ ... !"

"ભિખારણ સરખી છું!" એમ કહી વળી ... .

તરત ... બહાર ... ઉઠી ...

... : "દેવ! આજ

"શું કરો છો? વલ્લભ ગયું તેની મને ખબર કેમ કરી નહિ?

"હશે. હું નકામો નહિ. ~~...~~ હું નકામો કેમ? હું તો ...
મારા સાથે — ... — ... !—

"કાલે આવશો. ... રાખે. ઈશ્વર સાચવીને ... છે.

... કંઈ નહિ"

"આ ઘરેણાં તારાં સૌભાગ્યનાં છે. તેને ...

"મારું ~~...~~ સૌભાગ્ય, તમારા વિના

... ઘરેણાં સાથે કંઈ સગપણ નહિ.

"એવી શું છે! મારે ઘરેણાં સાથે કંઈ સગપણ નહિ.

"તમારા સ્નેહ તેના શું? ઈશ્વરની ... તેના ... હું

"પ્રભુ રે ઈશ્વર!" ... તમારી ...

"અરે, આ વખતે પણ હું તમને દુઃખ દેવાને આવ્યો છું." એમ કહી

... લઈ ... [illegible]

આમ ... ~~...~~ [illegible]

... ઘરેણાં એમને તેમ ... ~~...~~ [illegible]

મહારાજ દેશમાં બાપુનું ઉપાડ્યું ~~[illegible]~~

વચ્ચેના માળ ઘરમાં ગયા. તે [illegible] દેવાયા હતા. ~~[illegible]~~ તેના સુંદર ઉપરકોટ અને ~~[illegible]~~ ગાદીઓનાં રાચરચીલાં [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હતાં. તેના [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હતું. તેમાં [illegible], [illegible], અને ઘરેણું [illegible] [illegible] [illegible] અને એક [illegible] કંઈ કંઈ [illegible] અને [illegible] તેના [illegible] [illegible] દઈ ગઈ.

[illegible] [illegible] ડુસકે ડુસકે [illegible] [illegible]. "મહારાજ,
"~~[illegible]~~ [illegible] ગયાં હતાં? ~~[illegible]~~
"~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]?
"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] કેમ?"

વકીલનો [illegible] ઉઘાડી [illegible] [illegible] [illegible] આવેશે [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ "~~[illegible]~~ બાપુ ઉભા રહી.

[illegible] દેશ ઉઠી, બાપુને [illegible] [illegible] અને તેની [illegible] માથું [illegible] [illegible] [illegible] બોલી: "મહારાજ!
"[illegible] [illegible] કરો. [illegible] [illegible] ઘરેણું [illegible] [illegible] [illegible]!"

બાપુનું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] બાપુ બોલ્યા: "દેવી! ~~[illegible]~~! હું બાપુ છું ~~[illegible]~~ [illegible]
"ઘરેણાંને કેમ [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] પડશે [illegible] [illegible] [illegible].
"કરવું પડશે. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"ઈશ્વર એ ઘરેણાં સદૈવ તારા શરીર ઉપર રાખે!" બોલ્યા,
"હું આમ રો નહી. પ્હેર ઘરેણાં." એમ કહી વિશ્રામ કર્યો.

"દીકરા, હું શું કરું? ફરેલું કરું!" એમ કહી
ડુસકાં ભરી રોવા લાગી. વૈદ્ય પરગામ ગયો હતો અને તેની
બાયડી મળી તે હલકા સ્વભાવની હતી. વૈદ્ય મહુવા ગયો.
આપણી તે વાત વૈદાણીને ઘણી ગમી હતી, કારણ એવાએવા
મહુવામાં તો ઘણાંએ આવે અને તેનું કામ વૈદ કરે તો
વૈદાણીનો લોભ ભારે અને હાથ પર રોકડ નાણાં મળતાં
ગુરૂની. દુર્દૈવની માને આવતી જોઈ મહુવાનું ઘરાક
જાણી તેને બાજોઠ દઈ ઘણકામ અને વૈદનો પત્ની પણ
ન બતાવ્યો તે કોઈ દહાડું પહેલાંની કરેલું આવું લાગું.
કે અમિ ... વૈદને કહું પડ્યું છે. બિચારી હવે જોઈ પાછી ફરી.
પછી ફરીને વિચાર કર્યો કે કરમચંદે મારો ચિત્રનો રાખ્યો છે
તેને માંહ્યમાંહ્ય થઈ વળી ... વાત કરું. કરમચંદના
ઘરમાં પેંઠાં તેના દીકરા અવસ્થાના હતાં તેણે નરમાશથી
ઉપરકીયાનું મેં ભરાવ્યું અને હાથ પકડ્યા. ગરજવાળો બેટો
મા કહે. ઘડક ઘડક જોઈ કોઈએ પાછા વળી
આવું મળી જોઈ ઘરમાં પેંઠી. કરમચંદે આંખમાં
આંસુ ભરી ભોળી ભોળી વાત કરતો હતો. આપ
જોઈને બોલ્યો તેને આવવાનું કારણ પૂછ્યું. આપ
બ્હેર ઘરાક પાસેથી કાંઈ પાકવાનું નહીં અને તેણે મારા ઘર
આવવા પહેરેલાં ઘરેણાં કરમચંદ પાસે લાવી કરવાનું મેં કહ્યું અને ...

મારફત કહેવડાવ્યું," હવે કામદાર કામમાં લાગ્યા છે. ના, ~~[illegible]~~
કામ હાથ ના ધરવાના કારણ વગર ~~[illegible]~~ આવજો". લીલા લીલા
~~[illegible]~~ ઉપર ઓઢેલા હતી તે આ ગામના ભાઈ પણ હતા.
ઘોડેક પાછળ ઓટલે એક રાંડેલી પણ વિધવા ~~[illegible]~~
ભાઈ. કારભારીના ઘરમાંથી નિકળ્યા અને ઘોડું છોડે ગયા
દૂરી કુંવર વિદ્યાને પકડી પાડી તેના આંટે વાતોમાં
પડી. / "તમે વસ્તિપાળભાઈ કારભારીને ઘેર ગયાં હતાં."

"હા."

"~~[illegible]~~ મારું એક કહ્યું કરશો તો તમારું વહે".

"મારી પાસે ભાઈ આપવાને પૈસા નથી. હું તો ગરીબ છું"

"પૈસાનાં કરતાં વધારે તમારે પાસે છે."

અહિંના વસ્તીને નુકસાન ~~[illegible]~~ ના ~~[illegible]~~ પેલા ભાઈ
એવું લાંડુ અને મન મારીને સાંભળી ભાઈ બોલ્યા, "શું?"
~~[illegible]~~ વિદ્યાને કુંવર વિધવા ~~[illegible]~~ રાણી બોલી: "કંઈ
"નહીં. મારી ભાડે તમારી વહુને નથી ~~[illegible]~~ મોકલો. હું કામ કરી
"આપીશ. કારભારીને માટે ગાડા આપવાનું
"હું છું". ગરીબની વહુ સજની નાની.

પછી વિદ્યાએ તે કાન ~~[illegible]~~ કંઈક અને આજે
[illegible] ભાઈ. પણ કુંવર [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~ પછી [illegible]
મારું [illegible] કારણ હતું. ~~[illegible]~~ "ભાઈ, મારે વસ્તિપાળ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
ભાઈનું" કરી ~~[illegible]~~ તેના કુંવર [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] ભાઈ [illegible]
કારભારી: [illegible] કરશે? [illegible]

રહ્યો.

આ સર્વ સમાચારથી ગુલ્દ્રિકાને ગંભીરપણે દુઃખ થયું

લાગ્યું. તેણે ઘણા કડક ઠરાવ કર્યા હતા. પરંતુ તે

ભાગ્યે જ ઓછી સફળ ગયો કે કોઈ નવાજુના હોય છે

તેણે સંતોષવાને માટે સ્વર્ગ કર્યું કે 'ભલે, દુઃખનું

નામ ન દુઃખ. ચોક્ક ઊંચે ગયા છે'. ભાઈની વાત

સાથી સમજ વાત કરી સ્વ લાગણીઓને ભરેલ માનવ

~~શ~~ તેમ કરવું કઠણ લાગ્યું. ગુલ્દ્રિકાના પાછા ઉછેરાવે

આરજુવડું ઠરાવ રહેલ લોકના ~~~~ બાગમાં આવેલા

પડ્યું રોજ રહ્યું નહીં. આરજુ ~~~~ વધુ ઓછું માંડ્યું પ્રયાસમાં

ઝૂઝી ~~~~ ભેટી સાથે તેના રોજે ઝૂલી ઝૂલી લાગણીવડે

રડતા રડતા ઉછેરાવો ઉત્સાહને સ્વપ્નવત કર્યો. ~~~~

વહેલા વિચાર આમ એકલા બેઠા પછી એટલે વિચારમાં

ગરક થઈ ગઈ. ભેટી ભેટી એક હાથે વધુ દિલાસાભરેલ

હતે ~~~~ તો ખોળાંથી ઉંચકી સાથે બાળકોમાં

~~~~ વચ્ચે-સરકાવ પડતાં હતાં તેને ~~~~ હાથે

ભરેલ ભાગ્યાં કરતા હતા. એટલામાં ક્ષણ પછીથી ફરીથી

દીકરે ભારેલું ઉપાડ્યું. તેણે ~~~~ બાળકોમાં આવ્યા

વિચારો નિરીક્ષણ કરી. તે સમયે તે ભાગ્યાં પાછાં વળી

આવ્યાં ત્યારે તેના પાસે બેઠી. એક દિવસ ન સમજી

ફરજીયાત ભલામણ સ્વર કરવા લાગી.
~~~~

~~[illegible]~~ સવારે બાઈ ગભરાયલા રહી ગઈ અને ~~[illegible]~~
સંભાળ નહી એમ રોઈ પડી.

स्वजनस्य हि दुःखमग्रतो
विवृतद्वारमिवोपजायते ॥

પોતાનું સ્વજન જોતાં અંતરનાં દુઃખનાં દ્વારનાં બારણાં ઉઘાડી નાખે છે. દયાશંકરે પરિસ્થિતિ પામી જઈને બાઈને વૈદ્યના અને ડૉક્ટરના ઘરના ~~[illegible]~~ સમાચાર સર્વ અર્થ-ઈતિ સવિસ્તર કહી બતાવ્યા. દીકરાની ~~[illegible]~~ અને વહુની પણ વાત કરી. "હાય, હાય, આ સવારે ભુલાઈ ગઈ હશે! દયાશંકર, હું તો ઘડપણમાં જીવતી બેઠી પણ આ બાળકે મારા ભાગ્ય ઉપર વિધાતાએ લખ્યું હશે! એવું શું મારાથી કેમ ખમાશે! એની શી વલે થશે! ~~[illegible]~~ એટલે આ મારી દીકરીને હવે મરવાની ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ કોણ?". દયાશંકરે બાઈને હિંમત આપીને ~~[illegible]~~

"બહેન, તમે હિંમત રાખો. તમારા ભાગ્યમાં હજુ ઘણાં સારા વાનાં છે. કુમુદિનીને પાછો આરામ થવાનો એમાં સંદેહ નથી. અને એને આરામ થશે એટલે એ સિંહણનું જોર કરવાની. એ બાળકમાં મારું અંતઃકરણ સાક્ષી પૂરે છે માટે સત્ય માનજો. તમારી વહુનું ભાગ્ય સારું છે એવું મેં એના જન્માક્ષરમાં જોયું છે. કુમુદિનીના પણ લક્ષણો તો વહી ગયા છે પણ આખરે સારું છે."

રૂપાશંકરને ઑલિવ ઉપર કંઈ વિશેષ સદ્ભાવ
હતો એવું નહતું, પરંતુ કુટુંબ [illegible] વિધવાના અંતઃ-
કરણ [illegible] માં ઑલિવિએ આવું
સ્થાન લીધું. વળી કરી કુટુંબ ભાગનું [illegible] કુટુંબ
સ્ત્રીનું રક્ષણ કરી લીધું અને તેનાં સંકટ ઓછાં કર્યાં.
એટલામાં ડૉક્ટરાણી પણ ઉઠી અને વિચારમગ્ન બેઠી.
આખરે સૌ [illegible] તરફ ગયાં.

રૂપાશંકરના પાછા આવવાથી [illegible] ભાગો
હતાં [illegible] હતાં. અને
હતી. [illegible] તેના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
વળી તેણે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], અને
[illegible] એવી કંઈ કંઈ [illegible] કંઈ કંઈ [illegible]
[illegible] [illegible] તેના [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. આખરે તે [illegible] અને [illegible]
ગયાં ને [illegible] અંદર આવ્યાં.

રૂપાશંકર [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બોલ્યા: "કેમ, ભાઈ,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કંઈ [illegible]
"[illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible]? મને તો કંઈ [illegible]
"[illegible] છે" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે."

"હા, કાકા, મને [illegible] [illegible] [illegible] છે. પણ
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] આવ્યાં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"તે. આટલું વાળુંના નકુર વાગે છુટ્યું છે. હશે. ઘણું કરીને
"હોકાને માટે", એમ કહી જુહુદ્દીન ઝાંઝ ગુરુ સાહેબને ખિસ્સામાં ચાંપી દીધો.
"ભાઈ, એનો એમ ન હોય. આપણે કરમાત
"કરો ત્યારે સારા ઝહામ" એમ કહી દરવાજા બાજુ
હસ્યા. "બહેન, એમાંકાંઈ ~~[illegible]~~ નહિ વાત ન
"ભાગ્યશાળી, હો! આજ ન કરમાતને ઘેર હાલ બાલ
"ન હોય તે ગમે બતાવે છે. હા વાત રૂપિયા હવાના છે
"તે કોઈને બતાવે છે? ગમતું સમજાય "કરમાતી કુટુંબ"
"હું ખાનદાન, તે હોય એવું આજ પસંદીનથી પડ્યું ~~[illegible]~~
"હિન્દ તો એમાં ઈમાનને વાતું સાચી ક્યાં છે?"

જુહુદ્દીન ડોકા ~~[illegible]~~ હલાવી ભાઈ રહ્યો.
ઠંડું ખિજવા બિસ્મિલ્લાહ ~~[illegible]~~ બોલ્યો: "ભાઈ, સાહેબનો
"કરમાતે નહિ ભાઈઓ ને બાદશાહે નહિ ભાઈઓ. બાકી
"મહાબતના નહિ તો બાદશાહી હવાની નહિ. માટે તો આટલું
"દીવા જેવું ઈમાન રાખે તો દિલ્હીશહેર છે. હિન્દુ સાથે
"હિન્દ સાથે રોજી પડે, અને આ ભાઈ રૂપિયા હોય સારી રીતે
"ભાઈ બંધ. ([illegible]) મરજી મુજબ ચાલે અને ખાનદાન
"બાદશાહી તાજ પહેરાવ સાથે સાચુંયે.
"વાતું ભાઈ રહે." માને એવું આવું તેના મુખ ઉપર હાસ્ય સાથે સમજાયું.
"બિસ્મિલ્લાહ રહો. ~~[illegible]~~ કુરાન વાત હશે.
"કેમ ભાઈ, જુહુદ્દીન?" [illegible] જુહુદ્દીન બોલી ઉઠ્યો.
માને બિસ્મિલ્લાહ ભાઈ, ઘણાં આંખોમાં [illegible]
"કાકા, તમારા મોંમાં સાકર. ખુદાને તો મહેરબાની

„જણું દેખાય છે. પણ મારા રાણી કે આ કુટુંબ
„કારમાટિયે આ બાબત અને કુલના મ્હારા માટે આ-
„તે જે નરકોમાં છે અને [illegible] એના કુળ દીકરાને
„મ્હારા કુટુંબને આખા રંગ રાખવાનાં જ અપમાન
„પડી ચાલ્યું છે તેનું વેર [illegible] લઈશ. ઈશ્વર
„ખોટામાંથી સારું કરે છે. વડીલનું ગયું તે સારું જ થયું
„છે. હું હવે કારમાટીનો દીકરો નથી અને આવા કલંક
„થી શું કરવું તે ધાર અને સમજણ મ્હારો. પણ હવે
„મ્હારી પ્રિયા દૂર થઈ છે અને હું સ્વતંત્ર — મ્હારો
„પ્રેમપાત્ર થઈ શકું. અરે ઈશ્વર! કારમાટિયે મ્હારો
„વિશ્વાસ [illegible] કરી દીધો. હવે હું આનો જ થયો.
„મને જવાની ઈચ્છા પાછી થઈ છે. મ્હારાં વ્હાલાંનાં
„વ્હાલાં આવે તેમ — તેને માટે હું શું નહીં કરું?
„હા, હું તો ગયેલ. મારી [illegible] પાછી નથી પડશે
„અને નથી આવા મિત્ર. કારમારે [illegible] પડી ચાલ્યું ન પડશે
„એ તો માણસની વાત છે; પરંતુ આ કારમાટીને [illegible]
„[illegible] — તેઓ મ્હારું મને પોતાને આવો ઠરાવવાનું એવો
„મ્હારામાં તાકાત છે તે જગત જાણે. વેર — હવે [illegible]
„મ્હારા કાળજાનાં જખમ રૂઝાવવું અને એ આગ કારમાટી
„ના ચાલ્યા પછી અત્યાચાર [illegible] રહી ગયાં! હું પણ
„કુરબાન — કારમાટીના કુટુંબનાં જખમ છું. [illegible]

"આ ફરી ગયેલા કારભારીઓ બોલ્યા [illegible] કુટુંબનો નહિ.
"મારું બાળ, ~~[illegible]~~ હું આખરી ઘડીમાં ઉભવી છું.
"મેં ઝુકાવ્યો નથી [illegible]!". [illegible] માથાં કરતાં,
~~[illegible]~~ [illegible] હાથે [illegible] ~~[illegible]~~ ગોઠવ્યા અને
[illegible] હાથે [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] બોલવાથી ~~[illegible]~~
અને [illegible] દબાવવાથી [illegible] ભાલાના [illegible], તેથી
[illegible] પથારીમાં [illegible] પડ્યા, અને તેના ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] આંખોમાં [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] તે [illegible] તેની [illegible], ~~[illegible]~~
[illegible] બોલવા માંડ્યા અને આ [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] તેની
[illegible] અને [illegible]
[illegible] કે [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible].

[illegible] તેના [illegible]
અને તેને [illegible] અને [illegible]
[illegible]. "[illegible], [illegible] અને" [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] અને
[illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] તેના [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] અને [illegible].
[illegible] અને [illegible] અને [illegible]

ઈશ્વર ~~[struck]~~ને પાવન કરુણા નથી. મધ્ય રાત્રિએ ઉત્પાતસ્વરૂપ ધૂમકેતુ આકાશમાં પણ ~~[struck]~~ દિવસ જેવો દેખાવ કરે તેમ શરીરમાં પણ આ ભ્રૂકુટિ ~~[struck]~~ [interlinear correction, struck] ભ્રૂકુટિ ઉપરનાં ભ્રૂકુંચનને રૂપે પડી આવતી અને તે કારણભૂતનો નિઃસંદેહ વિનાશ સૂચવનાર હતી.[૨]

પ્રકરણ ૯.

ભ્રૂકુંચન (ભ્રૂસંધાન, સંકૃતિ)

મોટાં માણસોનાં મોઢાં ઉપર ઘણી વખત ભ્રૂકુટી ચઢેલી જોઈએ અને બાળકોના મોઢાં ઉપર ઘણી વાર જોવામાં આવે છે. કેટલીક ભ્રૂકુંચનનો આધાર કોઈ દુઃખકારક ચીજ જોવું એવું પણ હોય છે; તેની સાથે જ આ કારણથી ત્યાં જાડું ઓઢવાનું હોય ત્યાં ભ્રૂકુંચન થાય એવું પ્રતિબિંબ જણાય છે અને એવા દિવસ દેખાય ~~[struck]~~ છે. પણ બીજા કારણો એના ઉપર આધાર રાખે છે. એમ કરતાં મોટાંનાં મગજ ઉપર જેવો આધાર હોય છે. ઘણાં નાનાં બાળકોને ભ્રૂકુંચન થાય છે, પરંતુ નાનપણમાં બાળકો ગુસ્સા વખતે પણ ભ્રૂકુંચન કરે તેથી ભ્રૂકુંચન સમજવાં નકામાં છે અને એ બાળકોને પણ ઘણું જ દુઃખ થાય તો કારણ આવી શકે

૧– शत्रूणामनिशं विनाशपिशुनः क्रुद्धस्य चैद्यं प्रति
व्योम्नीव भ्रुकुटिच्छलेन वदने केतुश्चकारास्पदम् : माघ, सर्ग २.
એ ઉપર ની ટીકા.

અર્થ વિનાનાં અક્કલવિનાનાં ખૂબના મરેલાં માણસ વિનાનાં અથવા ૭૨
તે અત્યારની વધી છે. કુદરત વગર આંબલાંની ડાળીએ ચ-
ડેલો માણસ આવે તો રંક માણસોના કુદરતી વારસા કરવા જેવું.
— ખૂબ ભાવતા લાગે વધારે કુદરતી વગર આપણે વિચિત્ર
એમ માને છે અને આ વિચારમાં આગળ કુદરત છે એવું
કરી ફરક જણાવાનો વિચાર કરે છે. ~~કુદરતિ~~ કરવામાંથી
નાનું હોય, ગરમ મોટું હોય, બગાડે હલકું હોય, વિના
ફરતું હોય, કુદરતને નુકસાન કરવામાં ખરાબ અભિમાન વધતું
જેને અને ઘણું હોય, તથા ઉપાય કરતું હોય, જીવનમાં
~~કરતું હોય~~ રહેતું હોય, તેના વિચાર ઉપર વધાર
કરી દેતું હોય, અને ખૂબના ~~મરેલાં~~ રંગેલાં-ફૂલનાં
મરેલાં-કુદરતનાં ફૂલપાનોમાં ~~~~ રહેલું હોય
તેવું વધારે કુદરતનું એવું ~~~~ આપણને મળતાં
માણસોમાં ~~~~ અને
~~~~ ગામડાંવાસીઓ છેલો ધરતીનાં
પાયખાનાં, અને ગાયો, ઢોર, અને માણસ ~~~~ જુદા જુદા
~~~~ ગામડાંઓમાં રહી આ જમાનાની અવગણના કરતાં
~~~~ કરનારી અને તેના દીકરાને લઈ આંગણાંમાં ધૂળમાં
વધારે વધારે પ્રદૂષણ કરવા.
એવું ભોગવતા મજૂરોને ઘણી ઘણી વધારે વધારે
દરેક તેના ઉપર કોઈની નજરે પડતી નથી. કરનારીને
દીકરા ~~~~ ~~~~ વિચારવા અને અંદર
માણસ ~~~~ વાડી આંગણે કોઈ વાર તેના મનની આગ
ઘણી ~~~~ ઘરનો, અને એના જેવા કોઈ કોઈ રંક માણસોને
રહેવા, ઘણા કાયદા, અને એવા અખતરાઓ કરી અને
~~~~ આપણું મન આવે એવાં અખતરાઓ કરી
~~~~ માણસો પાસે ~~~~ વળી-ફરી કરાવી એમ કરવામાં
~~~~

પોતાની પદવી સાર્થક કેમ રાખે — પોતાનો હક જાળવવાનો
ટેક કેવું કામ કરી ઈશ્વરે આપ્યો નથી અને તેના
પાલન તેનાં શું છે? આપ્યાં નથી. તેના બદલ ઠેકાણે
તેના ઉપર કંઈ વધારે ભાર અને અનુકૂળતાનો હતો.
હિંદુસ્તાનમાં જ્યાં કામ તે નથી એમ નથી
પરંતુ પ્રયોજન ટેક ... કરતાં અને ... [illegible]
સિવાય બીજું પ્રયોજન રાખતો નહોતો. આથી ઉદ્યોગનો
અને તેને પ્રસંગ બહાર પડતો, પરંતુ પહેલા પ્રસંગમાં
તેણે પરીક્ષા કરી હતી કે આ છોકરો સંયમ અને ઉદ્યો-
ગશીલ છે — 'સંયમ' અને 'ઉદ્યોગશીલ' શબ્દો ... પોતાના
જીવનમાં તે નહોતો. પરંતુ આ પરીક્ષાથી ઉદ્યોગને કોઈ
બાબતમાં ... નહોતો. કારણ 'ઉદ્યોગ' અને 'સંયમ' એ
... [illegible] ... કોઈ કામ કર એમ નહતું, એમ
... [illegible] ... કોઈ ... નહતું કે ... કોઈ
ઉદ્યોગના ... [illegible] ... તે તેની ... [illegible]
... કારણ ... [illegible]
પણ નહોતું. ... [illegible] ... અને તેને
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]. પરંતુ ઈશ્વરને ... [illegible]
... કારણ ... [illegible] ... અને ... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]
... [illegible]

પાછળનો અવિવેક ભૂલી જાય છે. અર્થાત્ તે અવિવેક અને
તેના દુઃખનો સંબંધ જોઈ નથી શકતાં.

विवेकभ्रष्टसंपातुर्भवति सुख दुःखव्यतिकरः॥[1]

દાખલા તરીકે કૌરવોના સર્વનાશનો [illegible] [illegible]
[illegible] અને વિવેક [illegible] [illegible] [illegible] બુદ્ધિ
[illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible]
આનંદનો [illegible] [illegible]! [illegible] અને [illegible]
જોઈ, તેમના [illegible] [illegible] વિચારી, તેનાં [illegible]
અને પોતાનાં [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] દુર્યોધન [illegible] [illegible] વિચાર કરતો હતો.

એક સમયે [illegible] [illegible] [illegible] તેના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] દુર્યોધન [illegible] [illegible] વિચારમાં [illegible]
[illegible]. એટલામાં એક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને વિચારમાં
તે વિચારમાં, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમ જ
એક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], દુર્યોધન
એક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible],
અને [illegible] [illegible]. એટલામાં [illegible] [illegible] એક [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
દુર્યોધન [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. તેને માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

1 [illegible]

ઘરે, સરકારી પટાવાળો ~~..~~ જેવો ટોપી ~~....~~ પહેર લોકોમાં ચાલતા રહેલાં હતાં, અને ~~.~~ રાજ મહેલ ના ~~...~~ રસ્તે: એ એમ દોરી ગરાસિયાઓ કુતુબુદ્દીનના સામે આવતા હતા. તે ~~..~~ ગરાસિયા ~~....~~ પાછળ ચાલતો હતો સૌથી આગળ કેટલા ગરાસિયાઓ, અને સૌ ને માથે હતાં. એક મોટો હાથે ચાલતું હતું. કુતુબુદ્દીનને જોઈ સરદાર ગરાસિયો બોલ્યો:

"કેમ, કુતુબુદ્દીનભાઈ, ક્યાં ચાલ્યા? કામદાર ~~...~~ છે કે!"

"~~....... ......, ...~~ "પધારો, પધારો, સુરસિંહજી! કામદાર હવેલીમાં ગયા."

ત્યાં કંઈક કરી સુરસિંહજી બોલ્યો: ~~..~~ "ઠીક! આજે કેમ ~~...... ... .~~ ઉતાવળે સવારમાં? ઠીક, ભાઈ, ઠીક. આજ કોની પણ છે છે." કુતુબુદ્દીન, તમે કેમ ભાઈ, હજી નથી! હવે ~~......~~ તમારે ઘરે કંઈ દિવસ આવતા નથી. કામદારના ઘરમાં ગોઠવ્યું બધું પણ હશે, પણ કંઈ તમારે ~~...~~ સાંભળો કામ આવવાનું નથી. આપણા કામદારને ~~..~~ ઉપર જોઈ સામી નાંખીને જેવું કરવાં. આપણા ગરાસિયા ને ઘેર કંઈ વખત આવતા હશે તો તમારા જેવાને સાથે તો કંઈ કામ લાગશે હો! ત્યાં તો, ભાઈ, તમારી મરજી!"

"એમ શા વાસ્તે! ઘણા દિવસથી હું પણ તમારે ત્યાં આવવાનો વિચાર કરું છું!"

કહી કુતુબુદ્દીને, સુરસિંહ સાથે પોતાની સંગત વધારવા માંડી. સુરસિંહ ઘણા ગુસ્સામાં ~~...~~ રાજમાં ભાગનો ભિખારી હતો. કામદાર વગેરે લોક આવનાર તેની પહેલાં તો ગરાસ ઘણાના કાર-

X

નાટિકાના ચરિત્ર બને છે અને ગામના ચરિત્રમાંથી વધુ કરમાળીમાંથી તેના ઉત્સાહથી પ્રચાર કરવું પાઈ જતું હતા. રાહુલને પણ લિખાઈ પણું સ્વભાવ બહુ સારી પ્રકૃતિ હતી. આખાર સુધી ભૂપસિંહને ગામમાંથી બહાર નીકળવાનું હતું અને ખાનદાનમાં બધા લોકોમાં નહિ માટે તે મોકલ્યા નહીં રહ્યો હતો. હવે તે ઉમરમાં આવવાથી ગામમાંથી સ્વતંત્ર ચરિત્ર પણ મેળવવા તૈયાર કરતો હતો, અને બધા લોકોમાં તેની સુવાસ કરવા માગતો હતો. પરંતુ તેને કોઈ હદ આવતું નહોતું અને ઓ ફકત વિચારતો હતો. આથી રાહુલ અને કરમાળીયો ઉપર પ તેનાથી ઘણું વેર રાખતો હતો પણ તે વેર નકામું હતું, કારણ તે ~~[struck through]~~ કાંઈ કરી શકે તેમ નહોતું. ~~[struck through]~~ હવેથી ગુણસુંદરીની પાસે વધુ કામ કરાવવાની રીત પાડતો અને કરમાળીને ઘેર આવવા દેતો નહીં તેથી કાંઈ બગડતું નહોતું. કરમાળીમાં અને તેના જુદા જુદા પ્રકારના મનગમતા ગુણોમાં પણ પસંદગી (પણ) ઘણા લોકોના ગમતા હતા અને જેઓએ ઘણાને નિખાલસ ગમતા હતી.

આવા વખતમાં ધીમે ધીમે દિવસ વીતવા લાગ્યા. ~~[struck through]~~ ભૂપસિંહ ~~[struck through]~~ ને અને કરમાળી-યો આખી વાત જાણવા ઈચ્છા કરી. ભૂપસિંહને પહેલેથી મોકળાશથી સ્વતંત્ર હતા અને તેથી [illegible] પણ પોતાની લિખાવટ [illegible] અને કરમાળીયો [illegible] 'હવે કે નહીં' કરવા તત્પર રહેતી. ભૂપસિંહને પણ આવું કાંઈ

કારભારીના બહુ મરતું નહતું એટલે આ કામ પડી ગયું. ગામડિયાઓ અને મુસાફરી રાત્રે રાત્રે મળતા, [illegible] અભિપ્રાય [illegible] કરતા, અને [illegible] નહિ [illegible] એટલું તેમનું [illegible] લાગતું હતું.

એમ કરતાં કરતાં જુલિયન અને મુસલમાનોનો પ્રસંગ [illegible], અને [illegible] સાથે [illegible] પણ કારભારીઓના [illegible] [illegible] લાગ્યો. [illegible] કોઈ પણ [illegible] કામ કરી [illegible] [illegible] એટલામાં [illegible] [illegible] લઈ જુલિ[illegible] [illegible] મારું [illegible].

[illegible] આખાં [illegible] [illegible] [illegible] લાગ્યાં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લોકો અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહ્યા. જુલિયને કુટુંબ પણ સાથે લીધું. [illegible] કુટુંબ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવાનો [illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબ સાથે લઈ લીધું [illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબ સાથે લઈ લીધું [illegible] [illegible] લાગ્યું.

[illegible] અને [illegible] જુદાં જુદાં [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહેતા. તેમના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જુદા જુદા [illegible] હતાં. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરતા, અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

એટલા સારું કરવાને કોઈ બાઈબલનો આગ્રહ હોય તેમ લાગે
તેથી તેમાં [illegible] કરવા પોતાની ભાઈ ઈચ્છા રાખતા, આખું [illegible]
રોજે [illegible] ઊંધી પાડતા, અને તેમના મતના માણસ
બાબતો ઉપર લેખોમાં [illegible] વિરુદ્ધની ચર્ચા. [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] ખ્રિસ્તી [illegible]
[illegible] ખ્રિસ્તી [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
ખ્રિસ્તી [illegible] [illegible] ખ્રિસ્તી [illegible]
[illegible] ઉપર [illegible] [illegible]
હતી. તે [illegible] આખું [illegible], [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] હતી.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] પોતાની કોઈ [illegible] હોય [illegible]
[illegible] [illegible]
ન હતી, [illegible] [illegible]
[illegible] તેમને [illegible] કરતા હતા [illegible] તેમનો [illegible]
[illegible] તેમને પોતાના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને
[illegible] [illegible]
[illegible] હતા અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] હતી. [illegible] [illegible]
[illegible] હતાં અને પોતાના [illegible]
[illegible] અને [illegible]
કરવામાં [illegible] [illegible] હતો;

[illegible]

ડોક્ટર ઓળખે ખાટે કીધેલ. ઝુલ્યાસનું રહેવું નહીં. સિ-
રસાલદ સરદાર કરી પોતાના કામમાં વધારે નફો માટે
ગુદ્દીકન તેને પણ સ્વદેશ મળતો અને તેનું મન [illegible]
રોઝતી અને એવું કરવાનાં પોતે કોઈ દિવસ કરેલ એ
તેના મનમાં ન આવ્યું. સ્વાહિલીને ~~અને~~ સૂરસિંહ માટે સંબંધ
વધતો ગયો તેમ તેમ એને ગુદ્દીકનની આડખીલ લાગવા
માંડી અને એને કપટથી તેને પરમાર્થે સંબંધ કરવા લાગ્યો.
ઉદારતાની રીત ગુદ્દીકને સૂરસિંહને સિપાઈ હતો અને એ
સિપાઈને ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ પકડવાને ગુદ્દીકને
કરવામાં આવ્યું હતું તે વંઈ હતું. ગુદ્દીકને આ સંબંધ
લોકશાહીમાં ગુપ્ત વિચાર કર્યો હતો. સૂરસિંહને તેના
ગરાસમાંથી તો કે માગણીમાં પડતી, તેના મનના ઊંડાણ તરફ
પડતી, અને સાહેબલોકોમાં તેના પરિવાર વધવાનો પ્રસંગ નહોતું,
માટે ગરાસને બદલે તેને લાલચમાં ~~[illegible]~~ વધારે વાર રાખતી,
~~[illegible]~~ સાહેબલોકોમાં તેને નામે આવતો કરતો, પોતે અહીંના
દેખાવ સાહેબની પાસે તેનાં વખાણ કરવાં, અને સિપાઈઓ હતો
~~[illegible]~~ લાલ નહીં ઉદાર પરિવારની દિશામાં નહીં આપણી
આશાએ પ્રસંગ પણ કરાવતો, એવા એવા વિચારથી ગરાસ
મેળવવાના પરંતુ ઊંચે ગુદ્દીકન ગુપ્ત રાખતો અને આ
સર્વ પ્રસંગનો લાભ લઈ સૂરસિંહે સાહેબની સમજણ સુધારવાની
મહેનત કરતો. તેવામાં સ્વાહિલીના રહેવા આ સમજણથી અને તે
ગુદ્દીકને તેને લાભ કરી આપેલો તેમ ગુદ્દીકનને અને સૂરસિંહની
વચ્ચે ભેદ પડ્યો. આ લાગ માટે પોતાના કર્તાંમાં પણ
આગળથી એવી વાતો વાતે દેખાડ્યા કર્યો

આપવાનો ઇનકાર કરવા અને એટલાંથી આવું
કાઢવા હશે તેણે કુલિઓને રાખવા માંડ્યા. આવો અર્થ
અને આવાં આદેશ એ નિયમ તેણે આંગળવ્યા પણ નહતા.
આત્માભિરુચિ રાત અંતઃકરણ હતું હોવાથી અંતરમાં આવાં
આદેશ આપતો, પરંતુ આવા અર્થને વળગી રહેવાનો તેનું
અંતઃકરણ ... હતું અને આવે અર્થે જાણે તે આદેશ
લેવું તેમાં તેને કાંઈ હિત સમજાવે એવો ઉદ્દેશ નથી
નહતો અને એમ સમજાવે લેવું કાંઈ પણ તેનાથી
ન હતો. આવાં આદેશ ન મળે એટલે આદેશ લેવામાં
આવતાં નહતું. આવાં આદેશ ન મળે એવાં આદેશ લેવામાં
નો તેને જરૂર પડી. સૂરસિંહના ઉપર પોતાની આસર કરવી
નાનાને છોડી દીધો અને વાતચીતમાં માત્ર મોતીલાલના
વિદ્વત્તાના સંગ્રહસ્થાન રેવા દીધા. સ્વામીજી દાદુનો વન-
નો હતો. તે સમયમાં સૂરસિંહને ... ધરવા હતો.
સ્વામીજી સમાગમ હતો અને વિદ્યાભ્યાસવૃત્તિ રહેતી.
સ્વામીજી ... પોતાની સૂરસિંહને જીવ ...
આ વિદ્યાભ્યાસવૃત્તિનો લાભ લેવા સૂરસિંહને
મન ગમતું કરી
આ પ્રસંગ ગુરુદેવને ઉત્પન્ન કર્યો. સાધારણ દાદુપંથીઓમાં
સાધુઓના પણ રહેવા લાગ્યા, અને સ્વામીજી દિવસે ધરમાં
લાગી અને રાત્રે બહાર જઈ તપશ્ચર્યા તેની સાથે
સૂરસિંહે સમજવા માંડ્યો. ગુરુદેવ
X દયાભાઈ સાથે સૂરસિંહે આવવા માંડ્યું. ... ગુરુદેવ
સૂરસિંહને ઘેર જાય તો નિર્ણય કેવો કરવો કેવા
ભાવવિભોરને આ વાત ... એટલો લાભ થાય તો
સૂર-
ચાલતો ગયો અને માત્ર શું કરવું તે સમજાવી. સૂર-
આસ્વાદને
X સિંહની સાથે રાજાના ... સ્વભાવ હતો. તે ગુરુદેવ-

બાબત તેના મનમાં ઊંડો વિચાર હતો. અને એણે
એ કૂકડાના મનમાં કુબુદ્ધિ હતી નહીં. પરંતુ ભુખાવિંદ વાઘ રહ્યો
એટલે હવે આ બીજી એકાંત વધારે થવા લાગી. પહેલી
[illegible] કુમાર એકાએક [illegible] હાલવાને આશાએ
[illegible] અને પોતે ઉભેલા થયાં, અને [illegible] મનના વચ્ચે [illegible]
તેને એવી બુદ્ધિ સુઝાડી કે હવે પતાવી દેવાના હું બંધાઈ
નથી. આથી તેણે મોટ થયો અને એક દિવસ ભુદ્ધિકન એકલો
બેઠો છે અને હાલવા [illegible] બેઠો છે, વાતો કરતાં કરતાં ઠેકાણું
વાત તે ખાતો રહી, અને ઠાંઈક મનમાં આવ્યું એટલે ઠોઠો
વાર ભુદ્ધિકન આવ્યું લઈ રહી અને ભુદ્ધિકન તેના આવ્યું
લોનો તેનો વિફાર કર્યા ગયો — અને તેની પત્નિના કાનમાં
એ ઉભો — તે ઉઠો. પોતાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ — ફાંઈફાં
લાગી. તે ઉભો — તે ઉઠો. પોતાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ
દફ્ફ્લાં બાબત બળાં હાર તેમ બળી બની એકુપકળી વિચારવા થવા
હાથોમાં હાથેલા મુકી, [illegible] બળેલી નાખેલા [illegible]
લાગી અને ભાગતિયાં ફેલાવા લાગી, બળતાં શરીરમાંથી
લાગ્યો, વિચાર — વિચાર હાલાઈ ગયાં, મોં [illegible] બની
ગયાં, શરીર નાચવાનાં થઈ ગયાં, અને આખરનો એટલે
શરીર નાચવાનાં થઈ ગયાં, અને આખરનો છેવટે
હાલવાની ખાલી પતનો છેડો રહી ગયો. એટલામાં ઠાંઈક
આકસ્મિક ફેલાવાનો અવાજ થયો — શરીર થવાની બળી
બળો એમ કરાં, હાથોથી દરેક પણ ગયો. 'કાલ આવશે' કહી
ભુદ્ધિકન વિચારમાં પડી ઘર બની રહ્યો અને તેણે પાછો
[illegible] એંધવા — બોલાવવા [illegible] વિરુદ્ધ અને
પરવશ હાલવાનો હાથ બાંધો કર્યો — મોં ખોલું કર્યું અને
બળ અવાજ બંધ થઈ ગઈ અને પોતાને ઠેકાણે લઈ બેઠી

તેના પેટી પર વિચારશૂન્ય પણ – વિચારમાં પણ ચાલતાગાળે
ઘાલમાલ રોઈ પણ અને અંતે નવો અનુભવ લાધો હોય તેમ
મનમાં નવી [illegible] – વિહ્વળ મનથી પસ્તાવો કરવા
લાગી.

કુમુદિની આ વખતે આત્મનિરૂપણ કરતી સેજમાં ઝોકું
ખાઈને ઊંઘી ગઈ. તેના અંતઃકરણમાં પશ્ચાત્તાપ અગ્નિ પેઠે
સળગતો. ભાઈ મામાના ઓરડામાં હવે નહેરુ એવી મનમાં
આવતી. બાઈ ગાંઠ વાળી. વળી કલ્પનાશક્તિ લાગી અને નવી ભાવના વિચાર
અચેતનાપેઠે મન આગળ ઊભાં રહ્યાં અને
ઘરની ગલીમાં છોકરાં વાળા – ટક ટક નાઈ રહેતાં – ઊભાં – દાદાનાં
હાથ ઝુકતાં – સાડૂ – ઝુકાવતાં દાબતાં તેના મનમાં આગળ
આવી ઊભાં રહેતાં અને તેની સુવિચારને [illegible] ઝુકતાં. આમ
કરતાં કરતાં ઘરમાં આવ્યો. માતુઃશ્રી લક્ષ્મીના તેમનું
મુખ એવું તો એવું થતાં કુમુદિનીને ઝુકું લાગ્યું. પોતે ગુરૂ અને
અપરાધી હોય તેમ ઊભી ઊભી રહી અને માતુઃશ્રીના પવિત્રતાથી
મુખ સામું જોઈ ન શકી. દિવાનખાનામાં ગયો ત્યાં પિતાજી
સૌ મળીને હસતા હસતા સામા આવ્યા અને કહે ઠરાવ
પતિ પવિત્રતા પવિત્ર લાગે આ બધું દેખાવા લાગ્યું. પોતાના
સદ્‌ગુણ તેને દૂષિત કરતાં હોય તેમ આ સંસારની પ્રજાવાદ ન
વાયાં પોતે ભવ્ય ઊભી રહેતી અને મનમાંથી ધર્મનિષ્ઠાનો
હોય એવી વૃત્તિ અનુભવવા લાગી. આ પ્રીતિ દેવ – પ્રીતિ
પ્રેમની – એના એ સ્વભાવનાના કરી એમ ગણી પશ્ચાત્તાપના
અગ્નિમાં બળવા લાગી. પણ એના પવિત્ર નિર્દોષ મુખ મુખ
સામું જોઈ રહી. તેને પોતે પોતાની આ વિચાર તેને
લાગ્યું. પણ એવા આ પ્રીતિ પાસે ઊભી રહી પતિ આવી

કુટુંબે એ વાત જાણતાં નહિ. છેવટે પ્રતિમા જાગી.
પણ એના મુખ ~~[illegible]~~ પરનો ભાવ રહ્યો – તેમાં કાંઈક
નવીન સુંદરતા લાગવા માંડી. તેના માટે શ્રાવકોના મુખ
મલકાવવા લાગ્યાં – આખરે નક્કી થયું કે સૌ મારવાડીઓની
કૃતિ આગળ શ્રાવક કાંઈ વિસાતમાં નથી. આમ લગભગ બધાંય
ધોળે પહોર ~~[illegible]~~ પણ મૂર્તિ હતી તે માટે પોતાની કલા-
કૃતિ પર તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા. કુટુંબીઓ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
– [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible]
તેના [illegible] [illegible] કુટુંબનું [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] શ્રાવકોએ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
'[illegible]' [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] – [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], કુટુંબ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible], [illegible]!" [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કુટુંબના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

Idea of [illegible] : [illegible]

બીજે દિવસે કુતુબુદ્દીને દરબાર ભરવાના હુકમથી
બધા સંપ્રદાય ભરી અને ભૂપસિંહને
ચીરનાખવાનો હુકમ દીધો. એટલે રાજબા સાંભળી, મન ઉતરડું
દીધું, પ્રેમ દિવસનો ઠરાવ ભૂલી ગયો અને કયાં ચેટી
બાર બાણાનો વિચાર કરે છે એટલામાં ક્ષૌમાધરેણ કાપડું
મુખવા લાગી, તેને બાગ પવિત્ર વિચાર થતા ઉત્તમ દયા અને
આવતા અવાજ સંભળાયો એવું પવિત્ર ભાવનાએ જ્યારે રહેવા
લાગ્યું. 'હર! હું કોઈ નથી નહીં રાજબાને ઘેર!' કરી તેણે
બોલી રહ્યો બાબ કાન ગયો અને તે સાંભળી તે વિચાર-
બાજે રહ્યો બાજે કાન ગયો અને તે સમજી પોતાની મેળે પાછો આવ્યો નહીં.
સાધુ એવા મન આગળ કરી પોતાની મેળે પાછો આવ્યો નહીં.
પરંતુ રાજબા એવી બુદ્ધિવાળા હતા. તેનું મન આગળથી હતું અને
તેમાં ફકીરો વાત સાથે બચતી નહોતી. રજપૂતાણીઓમાં હિંમત પણ નહોતી
હતી. વચન આપવા છતાં કુતુબુદ્દીન આવ્યો નહોતો. આગળ રોજ-
ની ગયો હતો — કાલે આવશે. કાલ થઈ, ન આવ્યો. પરમ દિવસ થઈ
અને નમાવ્યો: એમ વાત આઠ દિવસ થયા. અને તેને કેટલીક
ભૂપસિંહ પરમ કે રમાબાઈને ઘેર આવ્યો એટલે રાજબા પણ
ફકીરોના નવા વિચાર કરી
વિચારવંત ઉઠી પુરૂષનો વેશ લીધો. કરી દરબારમાંથી
લીધાં અને કુતુબુદ્દીનના ઘર આગળ રાતના આઠ વાગે
આવી ઊભી અને સંદેશો કહાવ્યો કે "ભૂપસિંહના દીકરા રાજસિંહ
"તમને મળવા આવ્યા છે — કાંઈ એકાંત કરવાનું છે." કુતુબુદ્દીન
અવાજ સાંભળી સમજ્યો — ઉઠી ઊભો થયો અને અંદરનો આગળ
આવી 'આવો આવો, રાજસિંહ" કરી તેને પોતાના દીવાનખાનામાં

માં લઈ ગયો. તેનું મોઢું અને પહોળું આવતાં આવતાં — પરંતુ નવું સ્મિત ફરકવા લાગ્યું અને અદ્ભુત આશ્ચર્યની ચમક દેખાતાં બોલ્યો.

"આ શું! તમે — અત્યારે — આમ ક્યાંથી?"

"કુતુબુદ્દીન! તમે સારું ન કર્યું. ભૂરસિંહને ગુજરાતના રાજાને

"પકડી મદદ મળવા માંડી અને મને વચન આપ્યા છતાં તમે

"મદદ ન આપી — તો શું મારા તમારા સંબંધ —" એમ કહેતાંકને

હાલાજી આગળ ધસી — કુતુબનો હાથ પકડી અચૂક અને હાથ ખેંચી

હાથે ભાંગેલા ઘર મુકાબલો પણ તે રસ્તાના પથ્થર કુદ્યા. આજ કુંઅર કદી

ફરી ગયો, પણ વિચારથી વચન આપ્યા છતાં ફરી ન ફરી.

"હાલાસિંહ! હું તમારે વાતે હારનાર છું. ભૂરસિંહને માટે

"મારો તમારો સંબંધ છે અને ભૂરસિંહને મારા સગા

"તમારો માટે એવા સંબંધ બાંધવાથી તમારા કે મારા હાથમાં

"આવું નથી. તમે ભૂરસિંહનો પક્ષ લઈને બેઠા અને હું તમારો બનો

"હાથમાં તેમ આધીન છું. ભૂરસિંહ તમને આજ મદદ આપે તે પહેલાંનું

"છે"; પરંતુ વિચાર આવ્યો બોલવાની ઈચ્છાએ કુતુબુદ્દીન બોલ્યો.

"અને તમારો કોલ! તમારો બોલ! તમારું વચન!"

"હું બધું હારનાર છું. જીવનમાં બાકીનું પણ

નથી. વધારે મારા કુંવરને લઈને આ બોલ તોડવો પડે છે."

"પણ કાંઈ મારો વિચાર કર્યો?"

"તમારો પણ મારે વિચાર કરવો છે."

"તમે નક્કી કર્યું છે? અટલ રાખજો"

"હા. નક્કી"

"ફરી વિચાર કરો."

“~~હવે~~” “ઝૂઝૂરો વિચાર કર્યો છે. રામરામ”: કહી નમસ્કારો

કુમુદિની ઉઠવા લાગી.

“હવે લાગણી લાગણી નાહક વિચાર” — કહી રાજાએ
[illegible] [illegible]
કુમુદિનીનો હાથ ઝાલી બેસાડી અને તેના શરીર સરસી લીધી.

ઉઠી. ફરી લાગી પાંચે તેનામાં આલિંગન આપી. રત્નમાળી!
[illegible]
મહારાજ! બેસતી બેસતી હાથ જોડી કુમુદિની બોલી: “રાજ—
હવે જાઉં છું. અને સૂરસિંહ [illegible] બોલાવજો. હું આવીશ.”

“એની બીક લાગે છે?” કહી રત્નમાળાએ ભ્રકુટિ ચડાવી,
~~[illegible]~~
અને તિરસ્કાર ભર્યું ~~[illegible]~~ હાસ્ય કરવા લાગી અને [illegible] કુમુદિનીના
[illegible] હાથ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ઉઠી.
“બીક ઈશ્વરની! [illegible] કરીએ તો અને બીક નહિ.”

એની સાથે લાગી રત્નમાળાની ફિક્કી [illegible] હતી.

“ઠીક છે. હવે ઈશ્વરની બીક રાખો. સૂરસિંહને બો-
“લાવજો આવશે. પણ [illegible] [illegible] રત્નમાળા — [illegible]” [illegible]
“જાઉં છું”. એમ કહી હાથ જોડી, પોતાને શરીરે કુમુદિનીને ~~[illegible]~~
શરીરને [illegible] [illegible] રત્નમાળાની ~~[illegible]~~ ચાલી ગઈ.

[illegible] વિચાર અને [illegible] પડી કુમુદિની [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] લાગી — [illegible]
ન હોય! સૂરસિંહને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] સૂરસિંહની કુમુદિનીની [illegible]
અને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] હતી.

રૂપસિંહ અને ઝુહારસિંહ બંને જુદા [illegible] રસ્તે પડ્યા અને ગુલાબિયાને [illegible] કુતુબુદ્દીનનું [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], અને [illegible], [illegible] ન ગણાયો, અને પોતાનું [illegible]. ગુલાબિયાને [illegible] પોતાના [illegible] [illegible]. તેમના [illegible] [illegible] રૂપસિંહને [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કુતુબુદ્દીન [illegible] રૂપસિંહને [illegible] [illegible].

[illegible] કુતુબુદ્દીન [illegible] રૂપસિંહને [illegible] ગુલાબિયાનું [illegible] [illegible], રૂપસિંહ [illegible] [illegible]. કુતુબુદ્દીન [illegible] [illegible] — "કુતુબુદ્દીન!". [illegible] કુતુબુદ્દીન [illegible].

[illegible] ગુલાબિયા [illegible]

ચોકીદાર મધુકરકો આવીને બોલ્યો: "કુમુદબહેન,

તમને મળવા કોઈ કુલદીપકના ગામડિયાનો મળવા ~~[illegible]~~

રાજકોટથી ફૂલવા વરસમાં આવ્યો!"

~~[illegible]~~ કુમુદબહેન વિચારમાં પડી ગયાં!" પુત્ર, ફરીવાર

"વિચાર કરી ~~[illegible]~~ ફરીવાર મળવા માટે આવ ફરીથી

"ગામડાનો તેમાં એ મળવા હશે તે તેમાં આવશે હશે."

આદેશ: "હા, મહેમાન માટેનો બેસાડો"

પુત્ર આશ્ચર્યથી - ગભરાઈને બોલ્યો: "આવ્યા, ~~[illegible]~~ આપણા

~~[illegible]~~ હું ~~[illegible]~~ આપણામાં બેઠો છું, એ હવે ઘેર તો

ફરી ઘેર જાતે આવશે"

આદેશ: "હા, હા, આપણે એ મહેમાન માટેનો કે તમે જા".

આદેશ: ~~[illegible]~~ "કુમુદબહેન, મહેમાન કરી ફરીને આવે છે એ ભેટ-

પુત્ર:

બહેન!"

કુમુદબહેને ભાગ ભર્યો. ~~[illegible]~~ તરફ ભાગ કરી ઊંડે પંદર,

મહેરબાની, અજાણ્યા, આંગણે, ~~[illegible]~~ બહુ ભોળા, ફરીને રસ્તા ન

મળેલો, એ ઢંગમાં ફાટેલ હતો. કુમારિકાને સ્વાગત આપવા માટે પુત્ર

રાજી થયો એક કાગડો હતો. કુમારીને સ્વાગત આપવા આદ્ર પુત્રને

પુત્રાપ્ય પ્રેમ કરતાં, દીકરીઓને વિચારને, અને પુત્રની કરવા

મહેરબાની કરતી. ~~[illegible]~~ તે ભાગ કામમાં ભાગનો એટલે પણ

આ અમનું માટે કરતો અને તેને પોતાનો માનતો. કુમુદને

દયાળુતા ઓળખ્યા નહીં ભાગમાં તરફદારને માફ્યો. તરફ

રાત ભર જાગે છે તો પુત્રના બારણાં બંધ. ~~[illegible]~~ ફરીને બોલાવવાનો

ભાવને ઉલ્લાસ ફૂલના કાનોમાંથી નીકળે પડી ભવ્ય બોલાવી તો

ઝૂરસિંહને અંદર દોરી. કોઈને ખબર ~~ક...~~ પડે કે ભાગ્યવાન બેના સ્ટુડન્ટ પાછા ફર્યા, ઝુકુદ્દીનના કાનમાં ગણગણાટ સમાચાર કહ્યા, સાચો પૂનમે ફરવા કર્યું, અને પણ ... ભાડાખાનેથી બહાર ગાડીમાં સાથોસાથ આ બધી તરસિંહરાય ઉભા રહ્યા અને ~~...~~ મોટર રોડ આવી—ગુરુઓ આવી ગયાં સાથે પાછા લાગ્યું કે ઝટ બોલતા આવી—પુરુષો આવ્યો નમાં સાથે પાછા લાગ્યું કે ... મોટરો બતાવી ટોપી તેમ શોક કર્યું. આખરે બધું સમાચાર કહ્યા. ઝુકાવીને મોટરો ~~...~~ ગાડી ~~...~~ ઝાડું કરાવ્યું, અને તરસિંહરાયનો અવાજ આવ્યો. તરસિંહરાય કહે 'ઝુકુદ્દીનને પૂછો તો ખરું.' એ બોલ્યા સમજાવીને. નહિ તો ખબર પડશે. ઝૂરસિંહની ફરિયાદ કરવી તો ચાલશે". નમાં ખાસ છે આ બુઢ્ઢા ઝૂરસિંહની ફરિયાદ ~~...~~ ખબર છે. બન્ને, દુઃખ લાગ્યું કે 'ઠીક ભાગમાં આવ્યો છે—ઝૂરસિંહ તો નરક છે. ... તમારો સરકારને સાથ ~~...~~ આપી દેશે!" ~~...~~ ગણગણાટ ઝુકાવીને ના ગાડીની ... ઝુકુદ્દીન, ગંભીર, ચિંતા ભર્યું, અને લાગણીપૂર્વક મોટરો રાખી બીમાર ... આપ કે દેખાવમાં બહુ તો નહિ ખાટ અને દાઢીવાળા પરવાના ... ઘેર ~~...~~ જાઓ". ~~...~~ નાટ્ય જોતા રહ્યા. ~~...~~ ગણાવીને ... કામ અને ખાનાખાણી દાઢ કરી ગયું છે આપણાં હાથે પકડી લીધા. બારણામાં ... ફરી ... આંખે છે તે ઝૂરસિંહ દાઢી રડતા જાય છે. ... માં જુએ છે ચાલવામાં જુએ છે તો ઝૂરસિંહ દાઢી રડતો ... ~~...~~ પાડીને ઉભેલા તરસિંહરાયે દોડી પકડી રાખ્યા ... ~~...~~ બહાર ... તરસિંહરાય તો ... પાછળનું ઘર ... ઉભા રહ્યા. તરસિંહરાયના ... પાછળનું ઘર ... ઉપરાંત ... અને ઝૂરસિંહ તરફ ... ~~...~~ મારા ... પડદામાં ... અને પાછળ ... ~~...~~ ... ~~...~~ ... અને ... ભાગવા લાગ્યા. ઝુકાવીને આંખો ફરી ગઈ—... ... ઝૂરસિંહ ... "આવું કેમ" એ ... ~~...~~ તરસિંહરાય ~~...~~

ઊભો ઊભો ડાળખિયો ઝુરવા મંડી પડ્યો અને ગુલ્ફુરનાં
કાનમાં કહે "દાદા! તારું સ્વપ્નાના [illegible] છે. [illegible] [illegible]
લાગે છે."
[illegible] [illegible] [illegible] શરૂ થઈ ગયું.
બારણાં બહાર લાકડી વગર [illegible] [illegible] હતી.
રમકડાંનું [illegible] અને તેણે [illegible] [illegible] [illegible]
ગુલાબિયો [illegible], [illegible] [illegible] થઈ ગયો. [illegible] [illegible]
અને લાકડું ઉપર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
કરી [illegible] [illegible] ઉભો "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો
— આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
આમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] થઈ ગયો, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે!" [illegible] [illegible] [illegible] પડી ગયો, અને
ઉભો ગયો, ગુલ્ફુરનાં [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
ગુલ્ફુરને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]
ન થાય કરી. [illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible], લાકડીને [illegible] કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ન [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible] ન [illegible]." [illegible], લાકડી
'હો! હો!' [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

પછી સાહુકારને તે કૂમળું લાગ્યું. ~~[illegible]~~ રૂમાલાયણ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ કરી નાખ્યો ~~[illegible]~~ સાહુકારને કરી [illegible] તેણે ઠરાવ કર્યો કે હવે એવડા મકાન [illegible] [illegible] લાલવતી.

"ઠકરાણાં! કૂકડો મારો!"

"આમાંનું કામનો ભેળ પી ગયો. લાવો કામમાં લાવો" — ~~[illegible]~~ શાહુકાર રોઈ પડી અને લાકલાક ભેળાં [illegible] આવ્યાં.

"આ શું?"

"તમે લાગ્યા છો! [illegible] ભેળ સારા દાગીના સાથે છોડી, ગરાસ પાછો મેળવવાનું તે મકાન [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

"અને શું?"

"શું તે એ કે હવે ~~[illegible]~~ આમારે આટલું કામ રહ્યું નહિ. હવે, [illegible] [illegible]?"

દીકરી ભેળાં રૂમાલ અને તે [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] માંડી. [illegible] [illegible] કામ ઉપાડી તે [illegible] કરી [illegible] [illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેને [illegible] પોતાને [illegible] [illegible] [illegible] તેને [illegible] [illegible] કામ કરવા [illegible]. [illegible] તે [illegible] કરી તેને [illegible] કામ કરવા [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] પછી તે [illegible] પસંદ કરી. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડ્યું. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] હવે [illegible] [illegible]. રૂમાલાયણ [illegible] [illegible] [illegible] લાગી. ~~[illegible]~~ રૂમાલાયણમાં [illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ગાગાને સાંભળી ફરીથી ક્રુશ્ચેવ. પણ પછી સાંભળી અને
તેના ગાયન પાછળ પણ [illegible] પણ ટેવ
પાડી તેને ગાયન બનાવવા તેમના સ્વભાવનું નડ્યું. પણ ગાયનના
[illegible] રસ લાગી. તેણે ઘણીને સાંભળી અનુભવ મેળવ્યા.
ગાયનો કહેવાયું કે "ક્રુશ્ચેવની સાથે: [illegible] એ વખતે કિશોરાવસ્થા
હતી છે! આમ [illegible] હશે એવી સ્થિતિ બની કુટુંબ પરિવારે
તેને છોડ્યું નહીં." પણ અંતે વગર સમજ્યું અને ગાયના
પણ [illegible] પોતાની વાત છોડી નહીં [illegible] અને કહ્યું કે,
"ક્રુશ્ચેવ માટે ટેવ રોગ નથી; તે આનંદ વિદ્યાભ્યાસ છે. તમારી
કુટુંબની વાત તેણે તમને છાજતી છે. તમે ગુસ્સો ભલે ન
રાખો હવે". હવે તે પહેલ ભારે અને તમને કામ પણ લાગ્યો.
આગળ ગાગાભાઈને ત્યાં મોકલ્યો અને [illegible] ગાગાભાઈએ ઉત્સાહની
ક્રુશ્ચેવને પાછો ત્યાં આવવા લાગ્યો. એમાં ક્રમેક્રમે
[illegible] ટોળી ગાયન સમિતિની [illegible] ગીતનાટ્ય ગાઈ ગઈ,
ફરીથી ક્રુશ્ચેવ પણ ગુરુજીને ઘેર વિદ્યાર્થીની ત્યાં લાગ્યો, તેને પરિચય
વધારવા માટે, અને વાતોના સંબંધ પાકો થયો. અને ક્રુશ્ચે-
વના મનમાં આવેલા આનંદની સીમા ઉંચાઈ પર પહોંચી.

આ સમયે [illegible] આવી ક્રુશ્ચેવને પોતાનું વતન છોડી
જવું હતું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હતી. તેની [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

જીવન ભાઈઓની સાથે જવાનું ચાલ્યાવતાં પ્રમાદની
વાત કરવું. બીજી બાજુ બ્રાહ્મણોનાં મનુષ્યોના વિવેકમાં ઘણાય
ચાલતા ~~[illegible]~~ બહાર વેદમાં પણ દેહની સાથે પ્રમાદનું નાનપણથી
પણ ગયો હતું. ~~[illegible]~~ આ એવી વસ્તુના રૂપે બુદ્ધિમાનો
વિદ્વત્તાવાળો બીજો મત લઈ માને સંતોષ રહ્યો અને પોતાને
માતૃભાષા ગણાતી ગુજરાતી ~~[illegible]~~ ઉગ્ર ધર્મ અને વધુ નાગરિકતા
ગુમાવી ગઈ અને મુગ્ધતાનાં પ્રદેશ [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ કંઈ ~~[illegible]~~ કારણ માગતા ભાષામાં જાય ઉંચી ન રહ્યા
માને કર્યું કે તેની જાય ગયે નહિ.
[illegible] મનુષ્યો ગામડાની પર રહ્યું [illegible]
[illegible] વધુ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
માંડ્યું અને વર્ગને પહોંચું દુઃખ દીધું. પણ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
કાયમાં અને વધુ બીજ [illegible] ~~[illegible]~~ ભણવામાં અને [illegible]
પડ્યું. વધારે ~~[illegible]~~ બુદ્ધિશાળી, ~~[illegible]~~ અને કહ્યું મનુષ્યો પાર
બીજાં [illegible] ઉપરવાળાં વધી [illegible] બુદ્ધિમાનના મનમાં [illegible]
[illegible] પર ઉતરી. પોતાને જે ભાષામાં કાંઈ કરવા [illegible]
અને શ્રીમાન ~~[illegible]~~ [illegible] પવિત્રતા અને [illegible] [illegible] સંસાર[illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] તેની બુદ્ધિ [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
કાંઈ લેવા સાથે પડી નહોતી. કોઈ પણ [illegible] [illegible] [illegible]
પડ્યું બીજાં જેમ ઉપરવાં તે [illegible] પ્રસંગ [illegible] [illegible]
નથી ઉપરી ~~[illegible]~~ તે [illegible] [illegible]
[illegible] બુદ્ધિ હોત તો પોતાની [illegible] [illegible] બુદ્ધિ તો [illegible]
[illegible] બુદ્ધિ [illegible], [illegible], સારા વિચારવાળી, [illegible],
દોરે! તે [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

નાચતા ~~[illegible]~~ ની ગાડી પોતાની મરજી ચલાવે ~~[illegible]~~ ત્યારે પણ
તેને પકડવાની જરૂર કદાચિત પડતી હશે એવું તેને
ભાન પણ નહતું. આવી રીતે જુલિયસન + પોતાને રજૂ
માનતો ~~[illegible]~~ સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યના ભાવ અને આવી વિજ્ઞાનિક સંબંધ
એ કે બીજા વિચાર ~~[illegible]~~ નવાં ત્યાં રજૂ થયાં વિચાર જુલિયસના
આવી જાતનાં ~~[illegible]~~ કપડાં કરી લાવવાં આવ્યાં હતાં. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. ~~[illegible]~~ કપડાંમાંથી આવ્યા પછી
ઘણી વાર તેઓ છોકરાંને રમાડતાં રમાડતાં, રાત દિવસ
આનંદ કરતાં, આનંદ ભોગવતાં,
છોકરાંનાં મોઢાં આગળ ઊભા રહી ~~[illegible]~~ વાર
સ્વાર્થ ~~[illegible]~~ નવા બીજ વાવવાં આતુર હોય તેવાં ~~[illegible]~~ તેના
~~[illegible]~~ આનંદિત કરનાર હોય
છોકરાંને ઉછેર કરી ~~[illegible]~~ ભાગ ન હોય એમ
જુદી રીતે ન્યાય અને છોકરાંને ~~[illegible]~~ વિચાર
આપ્યાં એમ કર ઊછરતાં — આવા ~~[illegible]~~ સ્વતંત્ર વિચાર
કરી શકવાની શક્તિ એ વિચાર જુલિયસને હતી અને
તે વિચારના આનંદનો ઉભરો સૌભાગ્યવતીને સહેજ છોકરાંને
~~[illegible]~~ આલિંગન દેઈ કરતો.

જુલિયસના ~~[illegible]~~ ઉપર નજર અને ~~[illegible]~~ પોતાના દિલમાં રહી
આવી લાગણી ઉપજી હતી. જુલિયસ આદિ સહુ ~~[illegible]~~ પાછળનું, અને
જુલિયસને ત્યાગ કરી. સ્વભાવમાં એવું ભાન થયું. ~~[illegible]~~ જૂલિયસ
એની સાથે રહેતાં એવા ફ્રાન્સીસના પણ આ વિચારો પણ
કરવામાં આવી અને ત્યાંના સંબંધથી જુલિયસનો સંબંધ વધારવા માંડ્યો.
જુલિયસનો ~~[illegible]~~ ફ્રાન્સીસ સાથે સંબંધ અને ~~[illegible]~~
સંબંધ વધુ ~~[illegible]~~ અને પછી મળવા માંડ્યા. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

લાગ્યા ઉપર તેને વિશ્વાસમાં આવતો. પ્રસંગે પ્રસંગે સર્વને પાસે કુતુબુદ્દીન રજૂઆત કરવાની અને આ કુટુંબ [illegible] તેણે લગભગ રાજ્યમાં તેને કંઈ અનુભવવું ન લાગ્યું. પણ આ સર્વે ભાગ લઈ ગુજરાતના રાજપૂતોની મદદથી બળવો ઉઠાવ સૌના સંબંધ બાંધવા માંડ્યા અને તે કારણે શેરશાહે પાસેથી મળવા ફરવાની ઉપર રાખે ઉપયોગ કરતો. ત્યારથી શેરશાહનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ તેના ઉપર રહ્યો ન હતો.

આ પ્રમાણે તેને રાજ્ય ~~[illegible]~~ મોટો હોદ્દો ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ મુલતાનનો નાયબ હતો. શેરશાહ તેને તેની મદદ માટે બંગાળ કાંઈ ગુજરાતના ઉપરથી સાથે કામમાં રાખવાનું કહ્યું તેને તે ઉઠાવતો હતો. શેરશાહના મૃત્યુનો ફાયદાનો લાભ લે તેને તે કુટુંબનો હતો. ગ્યાસુદ્દીનના [illegible] [illegible] હતો અને તેના પુત્ર ગ્યાસુદ્દીનના [illegible] [illegible] પણ શેરશાહ [illegible] હતો. ગ્યાસુદ્દીન [illegible] [illegible] પણ આ શેરશાહ ~~[illegible]~~ સાથે મહેલમાં બળવો કરવાનો અને રાજપૂતોના સાથે [illegible] કરવાનો [illegible] અને [illegible] પણ આ કંઈ કંઈ બળવો ઉભો કરવાનો આ [illegible] પણ કુતુબુદ્દીનને મારવા માંડ્યા. [illegible] આ [illegible] મુલતાનનો આશ્રય હતો. કુતુબુદ્દીન પોતાના [illegible] આ [illegible] પાસે [illegible] [illegible] શેરશાહને તેના પોતાના [illegible] [illegible] અને [illegible] શેરશાહને કુતુબુદ્દીન ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો, અને તેને પોતાના [illegible] [illegible] કુટુંબ [illegible] લઈ લાવ્યો, અને [illegible] [illegible] શેરશાહે [illegible] મુલતાનનું રાજ્ય કરાવ્યું [illegible] [illegible] લાગ્યો. શેરશાહે [illegible] અને ગ્યાસુદ્દીનને [illegible] કર્યો. ગ્યાસુદ્દીને કુતુબુદ્દીન ઉપર વિશ્વાસ [illegible] અને [illegible] [illegible], [illegible] પોતાની [illegible] [illegible] [illegible] તેના [illegible] [illegible] શેરશાહના [illegible] [illegible]

ફ્રૉઈડના [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] કે ફ્રૉઈડના [illegible]
[illegible] [illegible] અને * [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ફ્રૉઈડના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતું. [illegible] * [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

હવે * [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible]
[illegible] [illegible] કરી [illegible] હતું અને [illegible] [illegible]
[illegible] હતો. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] હતું, અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવા [illegible]. આ [illegible] ફ્રૉઈડનો
[illegible] [illegible] કરવા [illegible] [illegible] કરવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતો.
[illegible] [illegible] હતા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] * [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કરી [illegible] હતું. * [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતી. [illegible]
[illegible] [illegible] કરવાના [illegible] [illegible] ફ્રૉઈડના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવા [illegible] [illegible] હતો
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

કામ કરનાર માલિક મારું નામ ફ્રેડ્રિકના ઘરના રજૂઆત કરી.
ગુરુસ્વામીને મળવા જવાનું તેણે ફ્રેડ્રિક કહ્યું.

*ન્યૂયોર્કની પ્રવાસની ઉદ્યોગના દસ અને કારમાલિ-
કોના અફસર પણ કરતા હતા. પરંતુ આખરે તે લોકોમાં
એકાદ અને બીજાનાં પતિનું હતું કે તેને દિવસ છે. ન્યૂયોર્ક
અને ગુરુસ્વામી ઉપર બીજી માટે પણ અરજી કરવા લાગ્યા
કે આમ આવું છે, પણ કારમાલિકો ફુલ નાના દઈ દિવસ-પરંતુ
માનાં કરવા. એક પછી ફિરકાર બોલાવ્યા આવ્યો અને
ફ્રેડ્રિકની પ્રતિમા કરવા જ ચાર કલાકો અને ગુરુસ્વામી-
ના અરજીઓ બાબત ફિરકાર કરી. ફ્રેડ્રિક કહે, "અમે
માને છે: એમ તો દરેક પ્રમાણે કરવાં પડશે નહીં." આ તો
ઠીક છે કે આપણો ચાર માલિક છે, પણ કોઈ બાબત ફિર-
એ હોય કે આપણે એમ કરવું જ છે. આપણે પણ આપણો
સાચે છે." આટલા વાત કાંઈ ફિરકાર નહિ આવ્યો નહીં અને
ફ્રેડ્રિકના બોલવામાં તેને કંઈક [illegible] પડ્યો પણ તે બાદ
રહ્યો.

ન્યૂયોર્કનો ગરાસ હજુ દરબાર પાસે હતો. ન્યૂ-
ન્યૂયોર્કનો ગરાસ હજુ દરબાર પાસે હતો. ન્યૂ-
યોર્ક અને એનાં બાપ બોલતાં હતા, તેમનાં માબાપનાં મિલ-
કત અને એનાં બાપ બોલતાં હતા, તેમનાં માબાપનાં મિલ-
એવાં એવાં વિવિધ કામકાજ *ન્યૂયોર્કનો કારભારી ન્યૂયોર્ક
પાસે દરબારનું લેખિત કરતો હતો અને તે
રજૂઆત કરવાને વિવિધ પોતાનો વહીવટ ચલાવતો હતો. ફ્રેડ્રિક
આવતા અરજામાં ન્યૂયોર્કપાસે આ વહીવટ પાછો લેવા [illegible]